

VYTAUTO DIDŽIOJO KARININKŲ KURSAI (1921–1933 M.)

Doc. dr. Feliksas Žigaras

Anotacija. *Kursų poreikis ir jų organizavimo pradžia. Karininkų rengimu ir jų tobulinimu susirūpinta pirmaisiais nepriklausomybės metais. Tada kursai buvo rengiami esant reikalui, paskubomis, jie dažniausiai buvo trumpalaikiai. 1921 m. kovo 24 d. įsakyme kariuomenei Nr. 60 skelbiama, kad nuo balandžio 1 d. steigiami Aukštieji karininkų kursai. 1922 m. spalio 3 d. Steigiamasis Seimas priėmė seniai laukiamą kursų statutą.*

1926 m. Aukštųjų karininkų kursuose prasideda naujas periodas – kyla sumanymas sujungti iki tol savarankiškai veikusius Aukštuosius karo technikos kursus (įsteigti 1924 m. sausio 1 d.), kuriuos sudarė statybos ir elektrotechnikos skyriai, ir Aviacijos kursus, kurie atsirado kaip išformuotos (1919 m. gruodžio 16 d.) Aviacijos karo mokyklos, įsteigtos 1919 m. sausio 24 d., tęsinys.

Visus trys kursus, be skirtingos jų specifinės paskirties, vienijo bendras uždavinys – parengti kariuomenės daliniams kvalifikuotus specialistus, todėl manyta, kad visoms trimis mokymo įstaigoms turėtų vadovauti vienas viršininkas, kurio kompetencijai būtų priskirtas visas karininkų korpuso mokymas ir tobulinimas.

1926 m. lapkričio 9 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Aukštųjų karininkų kursų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto kursų įstatymą (Aukštųjų karininkų D. L. K. Vytauto kursų statutą panaikinamas), kuriame teigiama, kad kursų tikslas – tobulinti karininkus ir rengti įvairius karo specialistus, kurių negali parengti Karo mokykla. Kursus sudaro šie skyriai: bendrasis, artilerijos, inžinerijos (su statybos ir fortifikacijos poskyriais), technikos (su ryšių ir automobilių poskyriais), aviacijos, kūno lavinimo dalies. Tačiau dėl organizacinių nesklandumų visi trys kursai galutinai buvo sujungti tik 1927 m. kovo 16 d.

Kursams susijungus veikė 12 mokymo kabinetų ir laboratorijų. Surinkti eksponatai ir įrengti modernūs technikos įrenginiai sudarė galimybę ne tik teoriškai studijuoti reikalingas įvairių specialybių mokslo šakas, bet ir jas paremti praktika.

1923 m. liepos 15 d. Respublikos Prezidento A. Stulginskio įsakymu Nr. 74 kursai pavadinami „Aukštieji karininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto kursai“. 1930-aisiais – Vytauto Didžiojo metais pavadinami „Vytauto Didžiojo karininkų kursais“.

Vytauto Didžiojo karininkų kursai nustojo veikti apie 1930–1933 m. Šiuos kursus baigė 704 karininkai, taip pat jie baigė įvairius trumpalaikio ir ilgalaikio pobūdžio kursus.

1932 m. balandžio 1 d. Aukštuosiuose karininkų kursuose įsteigus Generalinio štabo skyrių kursai peraugo į Aukštąją karo mokyklą, kuri tik 1938 m. gruodžio 10 d. oficialiai (de jure) tapo Vytauto Didžiojo aukštąja karo mokykla.

Pagrindiniai žodžiai. *Lietuvos kariuomenė, Aukštieji karininkų kursai, Vytauto Didžiojo karininkų kursai, jų skyriai ir veikla, kursų klausytojų laidos, įstatymai, statutai.*

Ivadas

Kuriamos Lietuvos kariuomenės karininkai buvo labai nevienodai pasirengę. Be iš carinės Rusijos „paveldėtų“ karininkų, į Lietuvos kariuomenę buvo įstoję ir kai kurie buvusios kaizerinės Vokietijos karininkai, į krašto gynimą buvo įtraukta nemažai karininkų ir iš kitų valstybių kariuomenių. Su tokiais karininkais jauną Lietuvos kariuomenę ugdyti, stiprinti ir su ja veikti buvo sunku. Vieni jų buvo baigę taikos metu rusų karo mokyklas, kiti vykstant karui įvairiose mokyklose išėjo sutrumpintą kursą.

*To meto Lietuvos kariuomenėje buvo karininkų, baigusių taikos metu rusų karo mokyklas (t. y. prieš I pasaulinį karą), baigusių rusų karo mokyklas karo metu, kurių žinios taip pat buvo nevienodos, priklausomai nuo to, kur ir kiek laiko mokėsi (nuo 4 iki 6 mėn. pėstininkų mokyklose), baigusių rusų praporščikų mokyklas, kurių programos taip pat skyrėsi, rusų kariuomenės taikos meto atsargos karininkai (atsargos praporščikai ir kiti), tarnavusių vokiečių kariuomenėje, nebaigusių jokios karo mokyklos, kuriems karininko laipsnis buvo suteiktas už pasižymėjimą kautynėse, baigusių Lietuvos karo mokyklos trumpas pirmąsias laidas. Pirmųjų Karo mokyklos laidų karininkai buvo ypač vertingi, nes jie savo dvasia buvo artimi kareiviams, tačiau jų pasirengimas vadovauti buvo labai ribotas (*Mūsų žinynas*, 1928, T. 15, Nr. 45, p. 389–390; Statkus, 1986).*

Pirmojo pasaulinio karo metu atsirado naujų kautynių metodų, ginklų rūšių, naujos manevravimo ir kautynių rikiuotės. Kai kurios iš tų naujienų ne visiems karininkams buvo žinomos, todėl vadai ir jų pavaldiniai karininkai negalėjo sklandžiai bendradarbiauti. Atsirado būtinybė suvienodinti karinio ir bendrojo karininkų išsimokslinimo lygį.

Nepriklausomybės metais buvo rūpinamasi ir karinį išsilavinimą jau turinčių bei kariuomenėje tarnaujančių karininkų kvalifikacijos ir bendro išsilavinimo lygio kėlimu, asmenybės ugdymu. Jau 1919 m. sausio 21 d. Krašto apsaugos ministerijos įsakymu Nr. 18 (3 str.) pulkų vadams ir Kauno miesto bei apskrities komendantui buvo įsakyta organizuoti karininkams vakarinius teorinius mokymus. Tuo pačiu įsakymu (2 str.) pulkų vadams ir Kauno miesto komendantui įsakoma steigti mokyklas laikantis buvusios rusų programos, kurios tikslas – ruošti skyrių ir būrių vadus (*учебная команда* – mokomasis būrys) (LCVA, f. 384, ap. 1, b. 3, l. 18). Krašto apsaugos ministerijos 1919 m. sausio 25 d. įsakymu Nr. 20 (8 str.) teigiama, kad karininkai, neatitinkantys paskyrimo, skiriami prie numatytos steigti Karo mokyklos, kol jie įgis ten tinkamų karinių žinių. Iki Karo mokyklos atidarymo šie karininkai lieka savo daliniuose ir yra aprūpinami kaip kareiviai (LCVA, f. 384, ap. 1, b. 3, l. 20). Tačiau daliniuose trūkstant karininkų, vadai šio įsakymo laiku neįvykdė – mokymo kursai beveik nevyko.

1920 m. sausio 15 d. įsakymu kariuomenei Nr. 219 (10 str.) Kaune įsteigiami Laikinieji kursai karininkams, kuriuose buvo pionierių ir rikiuotės skyriai (LCVA, f. 384, ap. 1, b. 23, l. 8). Pionierių skyriuje buvo numatyti 3 mėn., o rikiuotės –

6 savaičių kursai. Įsakymu Lietuvos kariuomenei Nr. 272 (10 str.) kursų viršininku nuo 1920 m. sausio 25 d. iki kovo 2 d. buvo Lietuvos kariuomenėje tarnavęs anglų plk. ltn. D. Monckas Masonas (*Monck Masson*), o nuo kovo 2 d. iki rugpjūčio 16 d. – II atsargos bataliono instruktorius plk. A. Uspenskis (LCVA, f. 384, ap. 1., b. 23, l. 74; Lesčius, 1998). Laikinieji karininkų kursai nuo 1920 m. rugpjūčio 14 d. buvo likviduoti.

Į pirmą kursantų laidą vietoje numatytų 60 teatvyko 40 karininkų. Kiekvienam kursantui buvo mokoma 50 auksinų per mėnesį. Užsiėmimai prasidėjo 1920 m. kovo pradžioje. Kursuose dėstė 14 lektorių ir instruktorių (LCVA, f. 519, ap. 1., b. l. 81–83). Pirmoji karininkų laida kursų baigė 1920 m. gegužės pabaigoje. Tų pačių metų birželio 15 d. prie Karo mokyklos pradėjo veikti 2 mėn. kursai (Lesčius, 1998).

Tada prireikus kursai buvo rengiami paskubomis, jie dažniausiai buvo trumpalaikiai. Ir tik nugalėjus visus priešus ir išvadavus Klaipėdos kraštą, jau taikos sąlygomis pradėta kaupti dėmesį į nuoseklų, planingą ir išsamų karių mokymą ir rengimą kautynėms. Visų kariuomenės rūšių karininkų tobulinimas buvo centralizuotas įsteigus Aukštuosius karininkų kursus (Jodauga, 1938).

Tyrimo objektas – Vytauto Didžiojo karininkų kursai (1921–1933 m.).

Tyrimo tikslas – ištirti Vytauto Didžiojo karininkų kursų (1921–1933 m.) veiklą.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti Vytauto Didžiojo karininkų kursų (1921–1933 m.) ypatumus.
2. Apžvelgti ir įvertinti Vytauto Didžiojo karininkų kursų veiklos procesą, reikšmę Lietuvos kariuomenei.

Tyrimo metodai – remiantis archyvinių šaltinių, mokslinės literatūros ir periodinės spaudos analize, taikant istorinį, chronologinį tyrimo metodus, straipsnyje tiriama ir įvertinama Vytauto Didžiojo karininkų kursų (*Aukštųjų karininkų kursų*) raida. Straipsnyje ištirtą prieškarinę patirtį naudinga panaudoti organizuojant ir tobulinant šiuolaikinę karininkų rengimo ir jų kvalifikacijos kėlimo sistemą.

1. Aukštųjų karininkų kursų steigimo pradžia

Lietuvos kariuomenės Generalinis štabas suprato iškilusios problemos svarbą ir ėmėsi organizuoti Aukštuosius karininkų kursus, kurie turėjo papildyti ir suvienodinti karininkų žinias. Šiam sumanymui įvykdyti 1921 m. kovo 10 d. Generalinis štabas išleido aplinkrašį Nr. 57, kuriame skelbiama, kad krašto apsaugos ministro įsakymu nuo balandžio 1 d. Kaune steigiami penkių mėnesių *Aukštieji karininkų kursai*. Toliau išvardytos sąlygos, kurias turėjo atitikti į kursus siunčiami karininkai, taip pat kiti nurodymai dalinių vadams, kaip atrinkti į kursus siunčiamus kandidatus.

1921 m. kovo 20 d. parengtas pirmas įstatymo projektas *Apie Aukštuosius*

karininkų kursas, steigiamas prie Krašto apsaugos ministerijos, daugiau buvo susiję su materialiniu klausimu, t. y. lėšomis, reikalingomis kursams steigti. Juo buvo nustatytas atlyginimo dydis lektoriams už paskaitas, taip pat suteikiamos karininkams klausytojams kai kurios materialinės privilegijos (*Mūsų žinynas*, 1928, t. 15, Nr. 45 p. 390–392).

1921 m. kovo 24 d. įsakyme kariuomenei Nr. 60 skelbiama, kad nuo balandžio 1 d. steigiami *Aukštieji karininkų kursai* (LCVA, f. 384, ap. 1, b. 35, l. 67). Steigiant Aukštuosius karininkų kursus buvo paruoštas įstatymo projektas „Apie pirmenybes, duodamas karininkams, užbaigusiems Aukštuosius karininkų kursus“. Kursai, iki statuto priėmimo Seime, daugiau kaip pusantrų metų juo vadovavosi savo veikloje (*Mūsų žinynas*, 1928, t. 15, Nr. 45 p. 392).

Aukštųjų karininkų kursų steigimas susidūrė su kliūtimis. Nebuvo nei kursams skirtų patalpų, nei mokymo priemonių, nei lektorių. Svarbiausia, reikėjo sudaryti specifinėms Lietuvos sąlygoms pritaikytą mokymo programą. Pirmuosius organizacinius darbus atliko gen. ltn. M. Katchė, kuris 1921 m. balandžio 1 d. buvo paskirtas pirmuoju kursų viršininku, o kursai turėjo pradėti veikti nuo balandžio 1 d.

Laiko buvo mažai, o darbo – begalės: reikėjo apsvarstyti ir paruošti keletą įstatymų projektų ir etatus, parengti kursų dėsnius, rasti tinkamas patalpas, įgyti įvairaus inventoriaus, pakviesti lektorius, paruošti nors laikiną mokymo planą ir parinkti tarnybai karininkus, kurie galėtų padėti šį sunkų darbą atlikti numatytu laiku.

Gen. ltn. M. Katchė, gavęs paskyrimą, padėti darbui atlikti numatė du karininkus: mjr. B. Štencelį (pirmuose kursų etatuose numatytas mokymo reikalų vedėju) ir kpt. J. Urbšį (būsimas kursų adjutantas) (LCVA, f. 384, ap. 1, b. 35, l. 67).

1921 m. balandžio 6 d. įsakymu kariuomenei Nr. 71 skelbiami ***Laikini Aukštųjų karininkų kursų bendrieji dėsniai***, kuriuose nurodoma: *Aukštųjų karininkų kursų tikslas – skleisti tarp visų ginklų rūšių karininkų išsamesnes teorines ir praktines karo žinias ir parengti prie didesnių kariuomenės dalių karininkus, kurie galėtų eiti auklėtojų ir vadų pareigas*. Bendruosiuose kursų dėsniuose detalčiai nurodytas kursų uždavinys, jų sudėtis ir valdymas, kursų karininkų sudėtis, rotuojamas kursų personalas, mokomieji kursų dalykai ir kt. (LCVA, f. 384, ap. 1, b. 35, l. 78–81).

Šiuos dėsnius, nustatančius vidaus gyvenimo tvarką, o ypač mokymo rengimo principus ir jų įvykdymo būdą, buvo nelengva įgyvendinti, nes Lietuvos kariuomenei tai buvo nauja, o dėl ypatingų jos kūrimosi sąlygų negalima buvo remtis kaimyninių valstybių panašių mokymo įstaigų pavyzdžiais, reikėjo ieškoti savo tipą, taip pat paruošti savo principus ir metodus. Sprendžiant šiuos svarbesnius klausimus, daug padėjo generalinio štabo gen. L. Radus-Zenkavičius, kuris tuo metu buvo generolas ypatingiems reikalams prie krašto apsaugos ministro. Gen. L. Radus-Zenkavičius naudingais ir praktiškais patarimais, paremtais visapusišku Pirmojo pasaulinio karo patyrimu, padėdavo gen. ltn. M. Katchei išspręsti tuos svarbesnius klausimus.

Kadangi paruošiamiesiems darbams laiko buvo skirta mažai, tai daug ką rei-

kėjo daryti skubomis ir padedant kitoms įstaigoms. Dėl butų problemos vėlavo kursų pradžia. Reikalingiausi įrengimai baigti rengti tik balandžio 11 d., o kitą dieną jau suvažiavo iš dalinių karininkai kandidatai, balandžio 13 d. įvyko oficialus kursų atidarymas. 10 val. Įgulos bažnyčioje įvyko pamaldos, o 12 val. keičiamoji sudėtis ir svečiai susirinko pirmuose kursų rūmuose – Tolstojaus g. 1 (tuometiniai Teisingumo ministerijos rūmai).

Kitą dieną jau prasidėjo pamokos. Reikia pažymėti, kad mokslo metų pradžioje dėl dėstymo iškilo daug problemų. Atsirado vos keli asmenys, kurie buvo pasiruošę tuoj pat pradėti dėstyti, bet ir jie buvo taip užimti savo tiesioginėmis pareigomis, kad buvo beveik neįmanoma iš anksto sudaryti bent savaitei tvarkaraštį. Pirmieji kursų dėstytojai buvo: gen. L. Radas-Zenkavičius, gen. ltn. M. Katchė, plk. A. Kurkauskas, plk. ltn. K. Žukas, plk. ltn. J. Bytautas, kpt. V. Biržiška, kpt. J. Papečkys, karo valdininkas J. Grigaitis ir kanauninkas J. Tumas-Vaižgantas.

Dėl lektorių stokos kai kuriems iš jų reikėjo dėstyti po du ir net tris dalykus, pvz., generolui L. Radui-Zenkavičiui. Be to, tokiais atvejais vienas ir tas pats asmuo turėjo iki 6 teorijos paskaitų per dieną. Tokia padėtis labai vargino lektorių, jie negalėjo išlaikyti klausytojų dėmesį per paskaitas. Ne visi lektoriai pakankamai mokėjo lietuvių kalbą, kad galėtų skaityti paskaitas lietuviškai. Iš pradžių beveik pusė dėstomųjų dalykų buvo skaitoma rusiškai. Dar blogiau buvo su vadovėliais – jų visai nebuvo, išskyrus statutus (tiksliau sakant, jų pirminius projektus ir tai ne visai tobulus). Patys lektoriai ruošė vadovėlius, tiksliau sakant, užrašus, kurie raštinėje buvo spausdinami apolografu arba šapirografu. 1921 m. nuo balandžio 15 iki 30 d. Aukštuosiuose karininkų kursuose nebūnant lektorių dėl įvairių priežasčių buvo praleistos 28 pamokos. Krašto apsaugos ministras J. Šimkus ir l. e. Generalinio štabo viršininko pareigas M. Katchė pažymėjo, kad toks reiškinys neleistinas. Įsakoma dėstančius pakviestus asmenis atleisti nuo kitų tarnybos darbų (LCVA, f. 384, ap. 1, b. 35, l. 114). Kursų personalas pagal pirmųjų metų etatus taip pat buvo negausus: iš viso buvo 5 karininkai ir keliolika žemesniųjų tarnautojų.

Nors atskiro ūkio kursai neturėjo, nes aprūpinimas priklausė nuo Krašto apsaugos ministerijos, bet vis dėlto darbo buvo be galo daug, nes organizacinis periodas dar toli gražu nebuvo baigtas. Neminint trūkumo įvairaus inventoriaus, kurį gauti buvo nelengva, dar daugiau rūpesčių kėlė pirmųjų mokymo priemonių suradimas. Reikėjo skubiai pagaminti daugybę schemų, kurių ypač reikėjo dėstant karo istoriją, gauti įvairių žemėlapių, topografijos įrankių ir prietaisų, ginklų ir amunicijos pavyzdžių artilerijos ir šaudybos teorijos paskaitoms, surinkti sprogstamosios medžiagos ir kitus pavyzdžius fortifikacijos mokymams. Daug ką reikėjo gauti iš užsienio valstybių, nes tuo laiku Lietuvoje dar mažai ko buvo, ypač topografijos ir braižybos įrankių, be kurių negalima buvo pradėti lauko pratybų ir tinkamai sutvarkyti braižyklą. Negeriau buvo ir su biblioteka. Reikalingas mokslines knygas taip pat reikėjo gauti iš užsienio, o ką buvo galima gauti Lietuvoje, – surinkti iš įvairių bibliotekų ir net pavienių asmenų.

Tą visą darbą atlikti, turint labai kuklius etatus, buvo nelengva, bet vis dėlto

gegužės mėnesį pradžia jau buvo padaryta ir mokymas galėjo būti tęsiamas palankesnėmis sąlygomis.

Sunkiau pasidarė, kai gen. ltn. M. Katchė buvo paskirtas Generalinio štabo viršininku, kartu eidamas ir kursų viršininko pareigas. Aišku, kad daugiau laiko jis turėjo skirti štabo reikalams, o ilgainiui šios pareigos pareikalavo iš jo tiek daug darbo, kad tai turėjo atsiliepti net jo dėstomajam dalykui: daug valandų reikėjo pakeisti kitais dalykais, daug atidėti vėlesniam laikui, nes nuolatiniai štabo posėdžiai ir kiti reikalai neleido jam laikytis pamokų tvarkaraščio. Reikia pažymėti tai, kad jis dėstė vieną iš pagrindinių dalykų – taktiką, o tai turėjo įtakos ir bendrajam mokymo planui. Artimiausi įvykiai paveikė pirmosios laidos mokymą (*Mūsų žinynas*, 1928, T. 15, Nr. 45, p. 392–394).

Paaštrėjus tarptautinei situacijai, siekiant sustiprinti valstybės saugumą, krašto apsaugos ministro įsakymu 1921 m. birželio 1 d. klausytojai buvo išsiųsti į savo dalinius ir kursai neribotam laikui nustojo veikti. Po trijų mėnesių susidarė palankios sąlygos ir krašto apsaugos ministras J. Šimkus rugsėjo 8 d. įsakymu kariuomenei Nr. 211 pranešė (10 str.), kad nuo rugsėjo 20 d. vėl pradeda veikti Aukštieji karininkų kursai. Dalinių vadams ir įstaigų viršininkams įsakoma siųsti kursų klausytojus, kad jie laiku būtų kursuose (LCVA, f. 384, ap. 1, b. 35, l. 249).

Pertraukos metu kursų vadovybėje įvyko permainų: kursų viršininką gen. ltn. M. Katchę paskyrus Generalinio štabo viršininku (LCVA, f. 384, ap. 1, b. 35, l. 134), į jo vietą nuo 1921 m. liepos 29 d. paskiriamas Karo mokslo valdybos viršininkas gen. L. Radas-Zenkavičius (LCVA, f. 384, ap. 1, b. 35, l. 202). Jis 1922 m. balandžio mėn. parengė kursų statuto projektą. Nuo to laiko visas karo mokslas ir mokymas buvo perduotas į vienas rankas, kad būtų galima jį reorganizuoti ir kelti, sekant Vakarų Europos valstybių pavyzdžiu. Tai buvo labai sunkus uždavinys, bet naujasis kursų viršininkas žingsnis po žingsnio siekė numatyto tikslo. Po pertraukos užsiėmimai dabar jau vyko reguliariai, kitokia tvarka ir nuosekliau, be to, pedagogų gretas papildė Generalinio štabo plk. K. Boleckis, topografas karininkas J. Tallat-Kelpša ir kiti. Tai padėjo sumažinti kitų lektorių krūvį ir leido tiksliai laikytis iš anksto numatyto tvarkaraščio, ko iš pradžių nebuvo. 1922 m. sausio 30 d. krašto apsaugos ministro J. Šimkaus įsakymu kariuomenei Nr. 25 skelbiama, kad Aukštųjų karininkų kursų pirmąją laidą baigė 50 karininkų, o tie, kurie baigė kursą „labai gerai“ ir „gerai“, naudosis teisėmis ir pirmenybėmis, nurodytomis įstatuose, kurie bus paskelbti vėliau. 1922 m. vasario 6 d. prasidėjo antrosios laidos užsiėmimai.

Pirmosios laidos mokymo metu po pertraukos buvo sušaukti 3 savaičių žvalgų kursai (lapkričio 3–24 d.), į kuriuos buvo paskirti visų pėstininkų dalinių žvalgų būrių viršininkai. Kursų tikslas – supažindinti pėstininkų dalinių karininkus su žvalgybos principais, remiantis naujos taktikos ir Pirmojo pasaulinio karo patyrimu, ypač manevriniame kare, įpratinti karininkus greitai orientuotis vietoje, veikti vadovaujantis žemėlapiams ir spręsti nesudėtingo pobūdžio žvalgyimo uždavinius.

2. Kursų reorganizavimo pradžia

Pirmųjų mokslo metų patirtis parodė, kad 5–6 mėnesių kursas yra per trumpas, kad būtų galima pasiekti numatytą tikslą. Tuo metu numatoma Lietuvos kariuomenėje parengti naują karinę doktriną, todėl ypatingas dėmesys buvo kreipiamas į taktikos užsiėmimus, kurių skaičių reikėjo padidinti ir taikyti per mokymus eksperimentinį metodą. Todėl visi klausytojai buvo suskirstyti į mažas grupes (10–15 žmonių), kurios per visą mokslo laiką mokydavosi smėlio dėžėse ir naudojo įvairių mastelių žemėlapius su paskirtu kiekvienai grupei vadovu sprenddami uždavinius, pradėdami būriu ir palaiapsniui eidami prie didesnių vienetų iki divizijos imtinai.

Padidėjus kautynėse automatinės ugnies svarbai ir atsiradus įvairių naujų priemonių, pvz., įvairaus tipo apkasų pabūklai, minosvaidžiai, liepsnosvaidžiai ir kt., vadinamieji „šaudymo dalykų“ užsiėmimai buvo padalyti į atskiras šakas, kurias pagal kiekvieną ginklo rūšį vedavo siauros specializacijos instruktoriai.

Be to, paaiškėjo, kad sėkmingai vyktų mokslas, klausytojai laisvalaikio turėjo skaityti daug papildomos karinės literatūros, kuri kol kas jiems galėjo būti pasiūlyta tik užsienio kalbomis. Todėl kilo reikalas įtraukti užsienio kalbų (vokiečių, prancūzų ir anglų), kurių viena būtų privaloma, pamokas. Kariuomenės vadovybė suprato, kad mokėti bent vieną pagrindinę Vakarų Europos kalbą yra kiekvieno karininko būtinybė, nes kitaip bus sunku sekti karo mokslo naujienas.

Dėl minėtų priežasčių paaiškėjo, kad pusės metų per maža, kad bent pakankamai būtų galima įvykdyti numatytą kursą, todėl buvo nuspręsta antrosios laidos mokymą ilginti iki 8 mėnesių (*Mūsų žinynas*, 1928, T. 15, Nr. 45, p. 395). Vadovaujantis minėtais principais buvo pertvarkytas mokymo planas ir tuo būdu antrajai klausytojų laidai suteikta išsamesnių žinių, daugiau laiko skirta praktikai ir geriau susisteminti studijuojami dalykai. Antroji laida kursus baigė 1922 m. spalio 6 d., o įsakymu kariuomenei Nr. 223, kurį pasirašė krašto apsaugos ministras B. Sližys, skelbiama, kad antrąją laidą baigė 69 karininkai, kurie naudosis teisėmis ir pirmenybėmis, nurodytomis Aukštųjų karininkų kursų statute, Steigiamojo Seimo priimtame 1922 m. spalio 3 d.

Baigiantis antrosios laidos mokslo metams, kursai sulaukė didelės permainos ir juridine prasme, ir tolesnio sutvarkymo atžvilgiu, būtent *1922 m. spalio 3 d. Steigiamasis Seimas pagaliau priėmė seniai laukiamą kursų statutą*, kuris neturėjo nieko bendro su pirmaisiais įstatymo projektais.

Aukštųjų karininkų kursų statute teigiama: Aukštųjų karininkų kursų tikslas – suteikti tokį pasiruošimą visų ginklų rūšių karininkams, kad jie tikėtų užimti batalionų, baterijų ir pulkų vadų vietas, ir sudaryti generalinio štabo karininkų korpusą.

Steigiami bendrojo ir generalinio štabo skyriai; mokslo laikas bendrajam skyriui numatomas vieni metai, o generalinio štabo skyriui (įsteigtas 1931 m.) – dveji su puse metų.

Priėmus statutą, Aukštieji karininkų kursai tapo nuolatine karo mokymo įstaiga, turinčia plačius uždavinius ir didelį siekį nuolat lavinti karininkų korpusą,

suteikti žinių ir tobulinti jas, kad kariai neatsilikėtų nuo kitų valstybių, ir aprūpinti kariuomenę karininkais, tinkamais užimti rikiuotės daliniuose ir štabuose atsakingas pareigas.

Įteisinus kursus, kad kuo geriausiai būtų įgyvendinti tikslai, pagrindinis dėmesys buvo nukreiptas į pažangiausių mokymo metodų ir būdų parengimą. Buvo peržiūrimos visų dalykų programos ir laikino pobūdžio konspektai, išplėsta daugelio dalykų apimtis ir jų dėstymas susistemintas.

1922 m. gruodžio 1 d. prasidėję trečiosios laidos užsiėmimai buvo pertvarkyti, padidintas visų svarbesniųjų dalykų, ypač taktikos, teorinių pamokų valandų skaičius; praktinėms pratyboms lauke skiriama apie du su puse mėnesio. Pagaliau dėstymo metodas artėjo prie eksperimentinio metodo. Iš klausytojų buvo reikalaujama nuolatinio darbo ir lavinimosi, t. y. visą laisvą nuo užsiėmimų laiką panaudoti mokslui; šiam tikslui, prasidėjus antrajam mokslo mėnesiui, skiriamos kas savaitę repetacijos, kurios vyko per visą teorinį kursą. Taigi savaime buvo pašalintas daugelio klausytojų įprotis per mokslo metus tenkintis vien paskaitų klausymu, o didžiausią ir svarbiausią mokymosi darbą atidėti egzaminams. Toks įtemptas darbas galėjo būti atliktas tik esant palankioms mokymosi ir buities sąlygoms, kurios trečiajai laidai irgi buvo geresnės, negu pirmosioms laidoms.

Taip pat sėkmingai buvo sprendžiamas aprūpinimas vadovėliais ir pagalbine karine literatūra. 1922–1923 m. Karo mokslo valdyboje pasirodė keli nauji statutai, išleisti pirmieji karo mokslo vadovėliai, kursų lektorai paruošė išsamesnių ir susistemintų konspektų ir užrašų. Karo mokslo valdybos ir kursų bibliotekos sukaupė karo mokslo knygų rinkinį, kuris tiko klausytojams lavintis ir ruoštis (*Mūsų žinynas*, 1928, T. 15, Nr. 45, p. 398–399).

Vasarą praktikos metu, baigus pagal programą numatytus taktikos ir šaudymo kursą, vyko pirmieji bandymai atlikti parodomąsias pratybas. 1923 m. liepos 12 d. tokios pratybos organizuojamos Neries krante, Sargėnų–Salų–Kleboniškių rajone, kurių *tikslas* – batalionui atlikti persikėlimo per upę manevrą, dengiant jį visų ginklų rūšių ugnimi. Karininkai pirmą kartą turėjo progą susipažinti su tokio uždavinio įvykdymo paruošiamuoju darbu, taip pat patirti galingą suderintos ugnies įspūdį. Liepos 15 d. pirmą kartą buvo švenčiama kursų metinė šventė – Vytauto Didžiojo pergalės prieš kryžiuočius prie Žalgirio paminėjimas (*LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 52, l. 134). Tą pačią dieną Respublikos Prezidento A. Stulginskio įsakymu (*LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 52, l. 186) buvo suteikta teisė vadinti Didįjį Lietuvos kunigaikštį Vytautą kursų šefu, kursai gavo naują pavadinimą – ***Aukštieji karininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto kursai***. 1930-aisiais – Vytauto Didžiojo metais – jie pavadinami ***Vytauto Didžiojo karininkų kursais*** (įsak. kar. Nr. 10, 1930 m. vasario 15 d.).

Po kursų šventės trečiosios laidos klausytojai paleidžiami vieno mėnesio atostogų, kurios ateityje tampa lyg ir tradicinės. Įteisinus naują statutą, kursams nuolat plečiantis, buvo papildyti etatai: įsteigiamos atskiros mokymo dalies vedėjo pareigos, kurio funkcijos siejamos su mokslo klausimais; kursų viršininko padėjėjo

ir pavaduotojo pareigos buvo numatytos kursų reikalų vedėjui. Pirmuoju mokymo dalies vedėju 1922 m. gruodžio mėn. buvo plk. lt. T. Daukantas, kuris sėkmingai jas ėjo apie dvejus metus, kol buvo paskirtas Karo mokslo valdybos viršininku. Į kursus atvykęs vyr. lt. V. Hinentalis buvo paskirtas kursų adjutantu. Iki tol adjutanto pareigas ėjo laikini žmonės, net ir klausytojai.

Trečiosios laidos mokslo metu (gegužės 14–27 d.) buvo organizuoti dviejų savaitinių kursai karo kapelionams, kurių tikslas – supažindinti kapelionus su karo statutais ir pagrindiniais dėsniais, kuriais vadovaujasi kariuomenė.

Krašto apsaugos ministras mjr. inž. B. Sližys ir l. e. Generalinio štabo viršininko pareigas plk. lt. A. Zubrys 1923 m. birželio 15 d. patvirtino Aukštųjų karininkų kursų ženklą ir jam nešioti taisykles (LCVA, f. 384, ap. 1, b. 52, l. 162).

1923 m. liepos 12–15 d. įvyko pirmasis baigusiųjų Aukštuosius karininkų kursų suvažiavimas. Posėdžiai vyko Karo muziejuje. Atvyko 57 buvę kursų klausytojai. Be to, dalyvavo visi dabartiniai kursantai, kursų lektoriai ir svečiai. *Suvažiavimo tikslas* – supažindinti su naujausiomis karo mokslo žiniomis, ypač pavyzdiniais manevrais ir įsteigti Karo mokslo draugiją (*Mūsų žinynas*, 1923, t. 5, Nr. 13, p. 132–135).

1923 m. lapkričio 15 d. kursai iš senųjų patalpų Tolstojaus (vėliau Sapiegos) gatvėje buvo perkelti į Aukštąją Panemunę. Patalpos buvo labai apleistos, o jų tvarkymas kliudė kursams normaliai dirbti. Trečioji klausytojų laida užsiėmimus baigė spalio 15 d. dar senuose rūmuose. Spalio 23 d. įsakymu kariuomenei Nr. 193 skelbiama, kad Aukštųjų karininkų D. L. K. Vytauto kursų *trečiąją laidą* baigė 66 karininkai. Visi 1 ir 2 str. išvardyti karininkai naudojami teisėmis ir privilegijomis, nurodytomis Kursų statute, priimtame 1922 m. spalio 3 d.

Lapkričio 15 d. buvo įsakyta pradėti užsiėmimus su *ketvirtąją laidą* jau Panemunėje. Tačiau dėl laiku neatlikto patalpų remonto ketvirtosios laidos užsiėmimų pradžia buvo atidėta dešimčiai dienų, todėl minimos laidos klausytojai susirinko tik lapkričio 26 d., kai įvyko ir naujų rūmų pašventinimas. Tuo metu kursų personalą sudarė 13 karininkų, 23 laisvai samdomi tarnautojai ir kareiviai.

Susidarius geresnėms gyvenimo sąlygoms, kursai pradėjo įgauti daugiau reikšmės visai kariuomenei. Tuo metu kursų gyvenime įvyksta svarbių pasikeitimų. Esmė ta, kad Karo mokykla ir kursai savo auklėtiniams taikė skirtingus mokymo metodus ir naujos karo doktrinos diegimo būdus, o tai sudarydavo nemažą disonansą daliniuose tarp karininkų, kurie baigę tas dvi giminigas įstaigas dažnai nesuprasdavo vieni kitų.

Tai pastebėjęs kursų viršininkas gen. L. Radus-Zenkavičius (tuo metu paskirtas Generalinio štabo viršininku, paliekant eiti ir kursų viršininko pareigas) buvo iškėlęs šį klausimą, kad tokia nenormali padėtis būtų pašalinta. 1923 m. lapkričio 13 d. krašto apsaugos ministras išleido įsakymą (Nr. 205, 2 str.), kuriame teigiama, kad „*Karo mokykla visais atžvilgiais priklauso Aukštųjų Karininkų Kursų viršininkui*“ (LCVA, f. 384, ap. 1, b. 52, l. 260). Remiantis šiuo įsakymu, kursų viršininkui pavedama visiška Karo mokyklos mokymo kontrolė ir priežiūra, kad būtų suderin-

tos Karo mokyklos ir kursų mokymo programos, suvienodinti abiejų mokymo įstaigų dėstyimo metodai ir pašalinti prieštaravimai. Tokia padėtis truko daugiau kaip dvejus metus, t. y. iki tol, kol minėta problema buvo išspręsta, o po to Karo mokykla vėl savarankiškai tęsė savo veiklą (*Mūsų žinynas*, 1928, T. 15, Nr. 45, p. 402–404).

3. Kursų plėtimas

Kursams įsikūrus naujose, erdvesnėse patalpose, pradėta plėsti jų veiklą – įsteigiamas *Artillerijos skyrius*, kurio tikslas – parengti artilerijos karininkus tiek, kad jie galėtų užimti ne tik baterijos, bet ir didesnių junginių (grupių ir pulkų) vadų vietas ir mokėtų šiems daliniams vadovauti remdamiesi Vakarų Europos valstybių Pirmojo pasaulinio karo patyrimu. Numatyta, kad mokslas truks dvejus metus, per kuriuos klausytojai išklausys ne tik teorinį kursą, bet ir poligone atliks šaudymo pratybas. Į pirmuosius artilerijos kursus buvo paskirta 19 karininkų, kurie į kursus atvyko 1923 m. lapkričio 25 d. ir pradėjo mokymą kartu su Bendrojo skyriaus ketvirtąja laida, t. y. lapkričio 26 d., o pirmoji Artilerijos skyriaus laida išleista 1925 m. liepos 15 d. (baigė 15 karininkų) (LCVA, f. 384, ap., 1, b. 69, l. 177). Artilerijos skyriaus viršininku skiriamas mokymo dalies vedėjas plk. lt. T. Daukantas, kuris rūpinosi skyriaus reikalais iki pat išėjimo iš kursų.

Šios laidos klausytojai buvo nevienodai pasirengę: vieni beveik baigę aukštąsias specialiąsias mokyklas, kiti turintys brandos atestatą arba baigę tik 6 klases. Be to, tarp jų buvo karininkų, baigusių karo mokyklą prieš Pirmąjį pasaulinį karą, daugelis karo metu ir dalis po karo; vieni baigę artilerijos, kiti pėstininkų mokyklas, vėliau pakeitė kariuomenės rūšis, o baigę Lietuvos karo mokyklą sudarydavo atskirą grupę dėl kitokio paruošimo. Karininkai skyrėsi ir dėl ištarnauto karo tarnybos laiko: vieni jau buvo tarnavę 10–12 metų, kiti tik 3–4 metus, o tokia padėtis kėlė daug problemų, ypač pradėjus dėstyti specialiuosius artilerijos dalykus: šaudymo teoriją, balistiką, pabūklų konstrukciją ir kt., nes tie dalykai reikalauja gero bendro išsilavinimo, ypač matematikos.

Dėl minėtų priežasčių kursų Mokslo taryba nutarė prašyti karo vadovybės, kad priimant klausytojus į antrąją laidą ir vėliau, leistų kandidatams surengti žinių patikrinimą, o daliniuose iš anksto paskelbtų reikalavimų minimumą. 1925 m. liepos 23 d. Karo tarybos nutarimu buvo įsakyta atidėti antrosios artilerijos laidos priėmimą, o per 1925 ir 1926 m. žiemos laikotarpį karininkus, norinčius stoti į kursus, paruošti iš matematikos, kad pavasarį galėtų laikyti stojamuosius egzaminus. Todėl antroji artilerijos laida susirinko tik 1926 m. lapkričio 15 d.

Po Artilerijos skyriaus įsteigimo ir Karo mokyklos prijungimo praėjus dviem mėnesiams, kursai gavo naują svarbų uždavinį – *įsteigti kariuomenės fizinio lavinimo centrą*, kuris pirmiausia padėtų Aukštiesiems karininkų kursams ir Karo mokyklai dėl fizinio rengimo ir kartu visiems kariuomenės daliniams paruoštų reikalingą instruktorių skaičių, kad kariuomenėje būtų tinkamai parengtų gimnastikos, fechtavimo ir lengvosios atletikos specialistų, kurie iki tol kiekviename dalinyje

buvo rengiami skirtingai. Šį svarbų ne tik kariuomenei, bet ir tautai klausimą iškėlė gen. L. Radas-Zenkavičius. 1924 m. kovo 18 d., remiantis Karo tarybos nutarimu, jam pavedama pirmininkauti komisijoje (komisijos sudėtis: Ūkio ir finansų valdybos atstovas – mjr. S. Zaskevičius, artilerijos – plk. V. Janavičius, karo technikos – mjr. S. Dirmantas, Karo mokyklos – mjr. V. Juozaitis ir Aukštųjų karininkų kursų – plk. ltn. B. Štencelis) sprendžiant minėtą klausimą; pageidauta, kad dar vasarą būtų surinkta pirmoji instruktorių laida. Nepaisant įvairių kliūčių, uždavinys buvo įvykdytas iki liepos 1 d. Sporto salė buvo įrengta 102-ame fligelyje pagal Čekoslovakijos „*Tčiovychozna Szkola*“ gimnastikos salės planą, kurį atsiuntė vyr. ltn. M. Paura, kuris tuo metu ten mokėsi. Fizinio lavinimo centro *pirmosios laidos* užsiėmimai prasidėjo liepos 10 d. Centro viršininku paskiriamas vyr. ltn. M. Paura, o kad darbas vyktų sklandžiai, buvo paskirti dar du jaunesnieji instruktoriai: vyr. ltn. K. Markevičius ir atsargos karininkas J. Jungmeisteris.

Šį centrą prižiūrėti ir tvarkyti kursų viršininkas pavedė kursų reikalų vedėjui plk. ltn. B. Štenceliui. Iki kursų sujungimo centras išleido trys instruktorių laidas: *pirmąją* – 1924 m. lapkričio 20 d. (baigė 21 karininkas), *antrąją* – 1925 m. birželio 6 d. (baigė 16 karininkų), *trečiąją* – 1926 m. liepos 18 d. (baigė 17 karininkų), 1927 m. *ketvirtąją* baigė 18 karininkų, 1930 m. *penktąją* – 24 karininkai kandidatai. Iš viso fizinio lavinimo centrą baigė apie 100 karininkų instruktorių, kurie kariuomenės daliniuose sportą pakėlė į reikiamą lygį. Nuolat vyko pakartotiniai fizinio lavinimo kursai. Pavyzdžiui, 1929 m. 11 karininkų iš įvairių kariuomenės dalinių dalyvavo Aukštųjų karininkų kursų Fizinio lavinimo centro pakartotiniuose kursuose (LCVA, f. 384, ap. 1, b. 62, l. 262, b. 73, l. 106, b. 73, l. 106, b. 79, l. 179, b. 91, l. 96).

1924 m. *Bendrojo skyriaus ketvirtosios laidos dėstymo metodas darėsi panašesnis į eksperimentinį*, ypač iš svarbiausių karo dalykų, pvz., taktikos, šaudybos, topografijos, fortifikacijos. Kursų viršininkas reikalavo daugiau laiko skirti pratyboms ir tik minimalų valandų skaičių – teorijai. Ketvirtosios laidos tvarkaraštis rodo, kad iš 32 užsiėmimų savaičių trečdalis valandų klasėje skiriama eksperimentinio pobūdžio taktikos užsiėmimams ir kitiems svarbesniems karo dalykams.

Šitaip sutvarkius mokymo procesą, *ketvirtoji klausytojų laida* buvo išleista 1924 m. rugpjūčio 15 d. Krašto apsaugos ministro rugsėjo 4 d. įsakymu Nr. 91 skelbiama, kad kursų baigė 70 karininkų (LCVA, f. 384, ap. 1, b. 62, l. 189).

Išleidžiant ketvirtąją laidą, panašiai kaip ir su trečiaja, buvo *surengtos dvejios parodomosios pratybos*: 1924 m. rugpjūčio 13 d. Šlienavos–Žiegždrių rajone – parodomasis manevras, o rugpjūčio 14 d. Jarmoliškių–Vaišvydavos–V forto–Pakalniškių rajone – parodomasis šaudymas; pratybos buvo surengtos didesniu mastu, jų idėja ir kai kurie uždaviniai buvo daug sudėtingesni ir įdomesni, palyginus su 1923 m. vestomis pratybomis, nes jos kariuomenės daliniams suteikė progą pajusti kautynių lauko panašumo įspūdį. Ketvirtosios laidos klausytojai buvo pirmieji, kurie išleidimo dieną, be atestato, gavo ir kursų ženklą.

Penktoji laida susirinko 1924 m. spalio 1 d. Šios klausytojų laidos mokslo metams baigiantis kursų viršininkas sudarė sisteminį nuolatinio mokymo planą, ku-

riuo buvo numatytas mokymo tikslas, uždaviniai, mokymo metodas, atskirų dalykų programos ir kurso dėstymo tvarka. Planas pradėtas įgyvendinti 1925–1926 m. m., t. y. pradėdant šeštąją Bendrojo skyriaus laidą. Išleidžiant šią laidą 1925 m. liepos 14 d. IV forto–Rokų kaimo–V forto rajone buvo surengti parodomieji transmisijos (ryšių) manevrai, kurių tikslas – kautynėse išsamiai parodyti ryšių priemonių įrengimą, jų panaudojimo būdus. Šios pratybos buvo atliktos kartu su Aukštaisiais karo technikos kursais, nes jų laboratorijos buvo geriausiai aprūpintos įvairiomis priemonėmis ir jų klausytojams tokios pratybos irgi buvo labai naudingos; be to, dar dalyvavo elektrotechnikos batalionas. Tai buvo pirmosios tokio pobūdžio pratybos kariuomenėje ir jas pavyko atlikti gerai. Penktoji laida buvo išleista 1925 m. liepos 15 d., kurią baigė 52 karininkai (LCVA, f. 384, ap. 1, b. 69, l. 177).

Kaip minėta anksčiau, kartu su Bendrojo skyriaus penktąja laida buvo išleista *pirmoji Artilerijos skyriaus laida*, išbuvusi kursuose apie dvejus metus. Šeštoji laida mokymąsi pradėjo 1925 m. rugsėjo 1 d., o buvo išleista 1926 m. liepos 15 d. – baigė 65 karininkai (LCVA, f. 384, ap. 1, b. 73, l. 109). Reikia pažymėti, kad šeštoji klausytojų laida buvo pirmoji, kuri atliko tikrąsias fortifikacijos lauko pratybas. Joms buvo skirta 10 dienų, per kurias, be susipažinimo su jau įrengtais lauko įtvirtinimais, patys klausytojai atliko būrio gynimosi taktikos uždavinį (apsikasimą) vietoje, naudodami fortifikacijos priemones.

4. Kursų sujungimas

1926 m. Aukštųjų karininkų kursuose prasideda naujas periodas – kyla sumanymas sujungti iki tol savarankiškai veikusius Aukštuosius karo technikos (įsteigti 1924 m. sausio 1 d.), kuriuos sudarė statybos ir elektrotechnikos skyriai, ir Aviacijos kursas, kurie atsirado kaip išformuotos (1919 m. gruodžio 16 d.) Aviacijos karo mokyklos, įsteigtos 1919 m. sausio 24 d., tęsinys. 1921 m. kovo pradžioje prie mokomosios eskadrilės buvo įsteigti specialūs aviacijos kursai lakūnams ir žvalgamams.

Visus trys kursus, be skirtingos jų specifinės paskirties, vienijo bendras uždavinys – parengti kariuomenės daliniams kvalifikuotus specialistus, todėl manyta, kad visoms trimis mokymo įstaigoms turėtų vadovauti vienas viršininkas, kuris būtų atsakingas už visų šių karininkų mokymą ir tobulinimą. Aukštieji karininkų kursai veiklos pradžioje tiesiogiai buvo pavaldūs krašto apsaugos ministrui, vėliau – Vyriausiojo štabo viršininkui, dar vėliau – Karo mokslo valdybos viršininkui; Karo technikos kursai dvejus metus buvo pavaldūs karo technikos viršininkui, vėliau – Karo mokslo valdybos viršininkui; Aviacijos kursai visą laiką buvo pavaldūs Karo aviacijos valdybos viršininkui. Panaši buvo ir juridinė padėtis: Aukštieji karininkų kursai veikė pagal Seimo priimtą statutą, Karo technikos kursai vadovavosi tik Ministrų kabineto priimtu įstatymo projektu, o Aviacijos kursai – Krašto apsaugos ministerijos ir Aviacijos valdybos įsakymais. Nevienoda buvo ir visų kursų vidaus veikla, ypač mokymo srityje: tie patys dalykai vienuose kursuose laikomi specialiais, o kituose – bendraisiais; vienu kursų klausytojai per praktines pratybas nuo

ryto iki vakaro praktikuodavosi lauke, kituose kursuose praktiniams dalykams skiriama panašiai kaip ir teorinėms paskaitoms – tik po 6 val. per dieną. Be to, tą patį dalyką kartais dėstydavo keletas dėstytojų, nes kiekviena mokymo įstaiga atskirai kviesdavo lektorių, dėl to be reikalo buvo didinamas civilių lektorių skaičius, tuo pat metu dažnai turint nepanaudotą labai gerą lektorių kari.

Taigi 1926 m. pavasarį (LCVA, f. 384, ap. 1, b. 73, l. 56) kyla sumanymas iš visų kursų sudaryti vieną karininkų mokymo įstaigą (*Kardas*, 1926, Nr. 27 (51), p. 419). Birželio mėnesį Vyriausiojo štabo viršininko nurodymu Karo mokslo valdybos viršininkas parengė naujų kursų įstatymo projektą (įstatus), kurį liepos mėnesį svarstė Karo taryba, o rugsėjo 3 d. jį priėmė Ministrų kabinetas. Nuo rugsėjo 15 d. įstatymo projektu (įstatais) leista vadovautis Krašto apsaugos ministerijai.

1926 m. lapkričio 9 d. Lietuvos Respublikos Seimas antruoju skaitymu priėmė *Aukštųjų karininkų kursų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto kursų įstatymą*, kuriame teigiama, kad kursų *tikslas* – tobulinti karininkus ir rengti įvairius karo specialistus, kurių negali parengti Karo mokykla (1 str.). Kursus sudaro šie skyriai: 1) Bendrasis, 2) Artilerijos, 3) Inžinerijos (su Statybos ir Fortifikacijos poskyriais), 4) Technikos (su Ryšių ir Automobilių poskyriais), 5) Aviacijos, 6) Kūno lavinimo dalies (2 str.).

Aukštųjų karininkų kursuose dėstomi tokie dalykai: a) *Bendrajame skyriuje*: karo istorija, bendroji ir ginklų taktika, artilerija, fortifikacija ir pionierių dalykai, karo ryšiai ir transmisija, fortifikacija, šaudymo teorija, kariuomenės organizacija, bendroji ir karo teisė, karo geografija ir statistika, kariuomenės ūkis, karo pedagogika, kariuomenės higiena, viena iš užsienio kalbų; b) *Artilerijos skyriuje*: artilerijos istorija, pabūklų konstrukcija ir tipai, artilerijos technišką dalis, artilerijos šaudymo teorija, kiti ginklai, parakai, sprogstamosios medžiagos ir dujos, išorinė ir vidinė balistika, galimybių teorija, bendroji, artilerijos ir kitų ginklų taktika, fortifikacija ir pionierių dalykai, ryšiai ir transmisija, geodezija ir topografija, matematika, mechanika, fizika, chemija, metalo ir medžiagų technologija, medžiagų atsparumas, braižomoji geometrija, viena iš užsienio kalbų; c) *Inžinerijos skyriuje*: fortifikacija, statyba, keliai ir tiltai, geležinkeliai, sprogstamosios medžiagos ir sprogdinimo mokslas, matematika, fizika, chemija, mechanika, geodezija, ryšiai ir transmisija, medžiagų technologija, medžiagų atsparumas, braižomoji geometrija, karo technika, braižyba, bendroji ir ginklų taktika, artilerija, viena iš užsienio kalbų; d) *Technikos skyriuje*: elektrotechnika, telegrafas, telefonas, radijo telegrafas, vidaus degimo varikliai, automobiliai, prožektoriai ir optikos telegrafija, matematika, mechanika, fizika, chemija, medžiagų technologija, medžiagų atsparumas, karo technika, braižyba, bendroji ir ginklų taktika, topografija, artilerija, viena iš užsienio kalbų; e) *Aviacijos skyriuje*: aviacijos teorija, aviacijos istorija, aviacijos statyba, aviacijos taktika, aviacijos ginklai, aeronavigacija, matematika, fizika, mechanika, elektrotechnika, medžiagų technologija, medžiagų atsparumas, vidaus degimo varikliai, variklių medžiaginė dalis, radijo telegrafas, fotografija, fotogrametrija, bendroji ir ginklų taktika, artilerija ir ginklai; f) *Kūno (fizinio) lavinimo*

dalyje: kūno lavinimo higiena, kūno lavinimo istorija, pagrindiniai kūno lavinimo fiziologijos ir anatomijos dėsniai, pedagoginė gimnastika, vieno žmogaus sportas, bendrasis sportas, kūno lavinimo organizavimas kariuomenėje ir visuomenėje. Visų skyrių karininkai mokomi jodinėti, fechtuoti ir sportuoti.

Prireikus krašto apsaugos ministras gali sudaryti šiuose kursuose laikinus kursus ir organizuoti pratybas aukštesniesiems viršininkams, įvairių kariuomenės vienetų vadams ir įvairių specialybių karininkams. Laikiniuose kursuose dėstomus dalykus nustato krašto apsaugos ministras. Dėstomų dalykų programas, mokymo planus ir kursų statutą tvirtina krašto apsaugos ministras (3 str.).

Mokslo bandymai, tyrinėjimai buvo atliekami prie kursų veikusiuose inžinerijos, telefono-telegrafo, radijo, ryšių (transmisijos) taktikos, elektrotechnikos mechanikos, chemijos, ginklų, higienos ir fiziologijos, aerodinamikos, aeronavigacijos ir meteorologijos, topografijos kabinetuose. Jie buvo naudojami ir visos kariuomenės poreikiams tenkinti.

Mokslo metai Bendrajame skyriuje trunka vienus metus, kituose skyriuose – dvejus metus, o Kūno lavinimo dalyje – pusę metų (4 str.).

Aukštųjų karininkų DLK Vytauto kursų sudėtį sudaro personalas, neetatiniai moksliniai darbuotojai ir karininkai klausytojai; neetatinį mokslo personalą kviečia kursų viršininkas ir tvirtina kašto apsaugos ministras, o klausytojų skaičių ir sudėtį taip pat nustato krašto apsaugos ministras (5 str.).

Aukštųjų karininkų DLK Vytauto kursams vadovauja kursų viršininkas, kuris pavaldus Vyriausiojo štabo viršininkui (6 str.).

Skyrių darbą, mokslo ir mokymo reikalus svarsto kursų komitetas, kuris turi patariamąjį balsą. Aukštųjų karininkų kursų komitetą sudaro: pirmininkas – kursų viršininkas, sekretorius – reikalų ir mokymo dalies vedėjas, nariai – visų skyrių inspektoriai ir etatiniai lektoriai. Prireikus gali būti kviečiami ekspertai (7 str.). *Seimas 8–10 straipsnių nepriėmė.*

Kursų klausytojai iki kapitono laipsnio kursų viršininko gali būti iš kursų atleisti dėl blogo mokymosi ir jei yra netinkami, aukštesni nei kapitono laipsnio – krašto apsaugos ministro nuožiūra (11 str.).

Kursų mokslo personalui atlyginimą nustato įstatymai ir atskiri krašto apsaugos ministro įsakymai (12 str.). Kursų klausytojai gauna tą pačią algą, kurią turėjo prieš siunčiant juos į kursus (13 str.).

Karininkai, tapę kursų klausytojais, laikomi einančiais savo pareigas ir gauna algą pagal anksčiau užimamas pareigas (14 str.). Mokomųjų ekskursijų ir praktikos darbų dalyviai gauna įstatymo nustatytų valstybės tarnautojams skirtų kelionėms dienpinigių, bet tik tada, jei darbas vyksta daugiau kaip 1 dieną ir toliau nei 15 km nuo kursų būstinės (15 str.).

Karininkai klausytojai, kurie gyvena kursų bendrabutyje, nemokamai gauna butą, kurą ir šviesą (16 str.). Karininkai klausytojai turi išstarnauti kariuomenėje už kiekvieną išbūtą kursuose mėnesį du mėnesius (17 str.).

Baigę mokslus klausytojai turi teisę nešioti Aukštųjų karininkų kursų baigtų

skyrių ženklus.

Šio skyriaus nuostatai taikomi ir karininkams, baigusiems iki 1927 m. *Aukštųjų karininkų DLK Vytauto kursų statutas panaikinamas* (19 str.) (LCVA, f. 384, ap. 1, b. 46, l. 242–243, f. 929, ap. 6, b. 94, l. 8–11).

Seime taip pat buvo patvirtinti Aukštųjų karininkų didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto kursų etatai.

Tačiau dėl organizacinių nesklandumų visi trys kursai galutinai buvo sujungti tik 1927 m. kovo 16 d. priimtu įsakymu kariuomenei Nr. 41 (LCVA, f. 384, ap. 1, b. 79, l. 59).

1926–1927 m. m. Aukštųjų karininkų DLK Vytauto kursuose turėjo dėstyti (pagal projektą) 44 lektoriai ir instruktoriai: *karo dalykus* – gen. L. Radus-Zenkavičius, plk. B. Štencelis, ats. plk. K. Žukas, plk. ltn. V. Griganavičius, plk. ltn. Z. Gerulaitis, plk. ltn. S. Dirmantas, plk. J. Betcheris, kpt. V. Hinentalis. Prireikus galima kviesti karo pratyboms vadovauti Lietuvos karininkus, kurie yra baigę užsienio generalinio štabo akademijas.

Buvo numatyta, kad *specialiuosius artilerijos dalykus* dėstys: plk. P. Bytautas, plk. M. Pečiulionis, mjr. P. Dočkus, kpt. Babiokas, karo valdininkas K. Čepulis; *specialiuosius inžinerijos dalykus* – ats. gen. ltn. A. Kurkauskas, plk. S. Šilingas, kpt. A. Novickis, kpt. I. Slabšys, prof. K. Vasiliauskas, prof. M. Songaila; *specialiuosius aviacijos dalykus* – ats. gen. ltn. J. Kraucevičius, kpt. V. Demidavičius, kpt. J. Narakas, vyr. ltn. V. Čemarka, vyr. ltn. V. Jablonskis, vyr. ltn. E. Kraucevičius, aviacijos pareigūnas inž. A. Bliumentalis; *specialiuosius technikos dalykus* – inžinierius P. Narutavičius, mjr. A. Banėnas, plk. A. Bobinskis, kpt. A. Jurskis, doc. V. Gorodeckis, inžinierius M. Piskorskis, inžinierius J. Langė, inž. P. Čeponis; *matematiką* – plk. ltn. J. Vyšniauskas, inž. doc. V. Biržiška; *kitus bendruosius dalykus* – plk. M. Reingardas, plk. V. Engleris, mjr. K. Novakas, prof. K. Vasiliauskas, doc. I. Končius; *fizinį lavinimą* – vyr. ltn. A. Jurgelionis, vyr. ltn. M. Paura, kar. J. Jungmeisteris (LCVA, f. 1451, ap. 1, b. 33, l. 7).

Kadangi sujungtiems kursams nauji etatai dar nebuvo paskirti, tai visose srityse, o ypač mokymo dalyje, nustatyta laikinoji tvarka: *Bendrojo skyriaus* vedėju paskiriamas Generalinio štabo plk. V. Skorupskis (po gruodžio 17 d. valstybės perversmo Vyriausiajame štabe užėmė atsakingas pareigas, į jo vietą skiriamas kpt. V. Hinentalis); *Artilerijos* – artilerijos plk. P. Bytautas; *Inžinerijos* – atsargos gen. ltn. V. Kurkauskas (pradžioje du mėn. oficialiai laikomas plk. B. Štencelis); *Technikos* – inžinierius plk. A. Bobinskis (pradžioje du mėn. oficialiai laikomas kpt. A. Novickis); *Aviacijos* – aviacijos vyr. ltn. V. Čemarka (mokomosios eskadrilės vadas, jam išėjus iš kariuomenės, į jo pareigas skiriamas aviacijos kpt. V. Reimontas); Kūno lavinimo dalies – gydytojas kpt. A. Jurgelionis. Visų skyrių vedėjų veiklą derina kursų viršininko padėjėjas plk. B. Štencelis.

1927 m. prie Aukštųjų karininkų kursų prijungus Karo technikos ir Aviacijos kursus, Aukštieji karininkų kursai užėmė *tarpinę padėtį tarp aukštesniosios ir aukštosios mokyklos*. Į kursus buvo priimami karininkai, baigę aukštesniąją mokyklą.

5. Kursų veikla po susijungimo

Po kursų sujungimo sėkmingai veikė Bendrasis, Artilerijos, Karo technikos, Aviacijos skyriai ir Kūno lavinimo dalis.

Bendrojo skyriaus tikslas – tobulinti, suvienodinti ir pagerinti įvairių kariuomenės rūšių ir tarnybų karininkų bendrą karinį rengimą, ypač teikiant jiems modernių žinių (LCVA, f. 1451, ap. 1, b. 96, l. 28). Bendrajame skyriuje išleidus šeštąją klausytojų laidą, karo vadovybė nutarė 1926 m. rudenį nešaukti kitos laidos, o laiką iki naujų metų panaudoti karo valdininkų trumpalaikiams kursams organizuoti. Septintoji klausytojų laida buvo surinkta tik 1927 m. gruodžio 1 d. Šios laidos mokymo organizavimas jau niekuo nesiskiria nuo šeštosios: viskas vyko tokia tvarka, kaip numatyta nuolatiniam mokymo plane, išskyrus tik tai, kad buvo sudaryta karininkų grupė. Išklaušę sutrumpintą 100 val. kursą, karininkai susipažino ne tik su svarbiausiais cheminio karo principais, bet ir su apsaugos būdais ir reikalingų prietaisų naudojimu. Bendrojo skyriaus ir mokymo dalies vedėjo pareigas nuo 1927 m. rudens ėjo Generalinio štabo plk. lt. J. Betcheris, kurias perėmė iš kpt. V. Hinentalio. Septintoji laida buvo išleista 1928 m. lapkričio 28 d. – ją baigė 33 karininkai (LCVA, f. 384, ap. 1, b. 79, l. 354). Tais pačiais metais nutrauktas karininkų rengimas Bendrajame skyriuje, nes kariuomenės vadovybė nusprendė, kad tokio parengimo karininkų kariuomenei jau užtenka. *Iš viso Bendrąjį skyrių baigė 405 karininkai.*

Artilerijos skyriaus tikslas – tobulinti karininkų artileristų žinias, rengti artilerijos karininkus baterijų, grupių ir pulkų vadais, ruošti artilerijos karininkus visokių rūšių artilerijos technikos ir tiekimo pareigoms eiti.

Artilerijos skyriuje buvo surinkta antroji klausytojų laida, kurios užsiėmimai prasidėjo 1926 m. lapkričio 15 d. Dėl keliamų reikalavimų (ypač matematikos pasirošimo) karininkai šį kartą susirinko geriau pasirengę, nei pirmoji artilerijos laida. Po kursų sujungimo, laikantis naujos tvarkos, buvo visapusiškai apsvarstytas mokymo planas, parengtos programos, kurių tikslas – paruošti artilerijos karininkus, tinkančius užimti didesnių artilerijos dalinių vadų vietas (grupių ir pulkų), taip pat eiti atsakingas pareigas įvairiose artilerijos įstaigose.

Šios klausytojų laidos mokymas truko daugiau kaip dvejus metus, nei kaip buvo numatyta įstatų projekte ir mokymo plane, nes: a) prasidėjus antriesiems mokslo metams, Mokymo taryba nutarė padidinti užsienio kalbų pamokų skaičių, kad specialiųjų kariuomenės dalinių karininkai būtinai mokėtų bent vieną užsienio kalbą, nes kitaip negalėtų naudotis užsienio karine literatūra; b) kasdieninis įtemptas įvairių specialiųjų dalykų klausymas, ypač matematikos, fiziškai ir net protiškai nuvargino silpnesnius karininkus, dėl to iš 16 klausytojų, vieniems metams praėjus, keturiems karininkams reikėjo suteikti ilgesnes atostogas, kad pataisytų sveikatą, todėl specialiuosiuose skyriuose per dieną teorinių paskaitų nutarta skirti ne daugiau kaip 6 val. Vytauto Didžiojo karininkų kursų Artilerijos skyriaus antroji laida buvo išleista 1929 m. vasario 9 d. – ją baigė 16 karininkų. Trečioji laida susirinko

1929 m. rugpjūčio mėnesį ir išleista 1930 m. rugsėjo 1 d. – baigė 16 karininkų. Ketvirtoji laida išleista 1932 m. rugsėjo 7 d. (baigė 19 karininkų), o penktoji – paskutinė – 1933 m. rugsėjo 9 d. (baigė 17 karininkų) (LCVA, f. 384, ap. 1, b. 91, l. 16, b. 95, l. 65, b. 103, l. 114, b. 108, l. 84). *Iš viso Artilerijos skyrių baigė 83 karininkai.*

Inžinerijos skyriaus tikslas – paruošti karininkų karo inžinerijos specialistų. Be to, Inžinerijos skyrius atlieka kariuomenei reikalingus mokslinius ir praktinio pobūdžio bandymus ir tyrinėjimus.

Inžinerijos skyriuje taip pat buvo surinkta antroji laida. (Ji pavadinta antroji „inžinerijos“ laida, nors buvusiose Karo technikos kursuose pirmoji buvo vadinama „statybos“ laida; ji taip pavadinta vadovaujantis nauju kursų įstatų projektu). Jos užsiėmimai prasidėjo kartu su Artilerijos skyriaus pagal analogiškai paruoštą mokymo planą, tikslas – paruošti savarankišką inžinerijos kariuomenės dalinių karininką, tinkamą užimti pionierių ir karo geležinkelių daliniuose kuopos vado, taip pat prireikus karo statybos srityje – techniko statytojo pareigas.

Į Inžinerijos skyrių buvo priimami visų kariuomenės rūšių ir tarnybų karininkai. Norintys mokytis Inžinerijos skyriuje, turėjo atitikti šias sąlygas: a) ištarnauti rikiuotės daliniuose arba kitose kariuomenės įstaigose ne mažiau kaip dvejus metus; b) turėti brandos atestatą (tam tikrais atvejais krašto apsaugos ministras galėjo nustatyti ir žemesnį mokslo išsilavinimą), c) būti gerai atestuoti, d) būti geros sveikatos; e) išlaikyti karo statutų, matematikos ir fizikos (pagal aukštesniųjų mokyklų programą) stojamuosius egzaminus.

Į antrąją Inžinerijos skyriaus laidą (1926–1928 m.) buvo surinkti klausytojai, ne visiškai atitinkantys nurodytas sąlygas (dėl žemo išsilavinimo), ir dėl to iš dalies kursas užtruko ilgiau, nei buvo numatyta. Čia dar prisidėjo tie patys kaip ir Artilerijos skyriuje samprotavimai dėl užsienio kalbų pamokų padidinimo ir kasdieninių užsiėmimų sutrumpinimo iki 6 val., todėl ir Inžinerijos skyriaus antroji laida negalėjo baigti kursų iki 1928 m. Kalėdų, kaip buvo numatyta, todėl buvo išleista kaip ir artilerijos laida 1929 m. vasario 9 d. Šią laidą baigė 14 karininkų (LCVA, f. 384, ap. 1, b. 91, l. 16). Šių dviejų skyrių mokymo planai buvo tarpusavyje glaudžiai susiję, nes dėl taupymo daug dalykų abiejuose skyriuose studijuota kartu, pvz.: bendroji taktika, karo istorija, daugelis matematikos skyrių, chemija, medžiagų atsparumas, užsienio kalbos ir kt. 1932 m. vasario 18 d. 17 karininkų baigė Vytauto Didžiojo karininkų kursų Inžinerijos skyriaus trečiąją laidą (LCVA, f. 384, ap. 1, b. 103, l. 24). Tai buvo paskutinioji šio skyriaus laida. *Iš viso Inžinerijos skyrių baigė 31 karininkas.*

Technikos skyriaus tikslas – paruošti karininkų ryšių specialistų, prožektoriaus ir automobilininkų. Šio skyriaus laboratorijose ir kabinetuose atliekami visi šiai kariuomenės sričiai reikalingi bandymai ir tyrinėjimai.

Technikos skyriuje situacija buvo kitokia: kursų sujungimas įvyko kaip tik tuo metu, kai buvusių Karo technikos kursų Elektrotechnikos skyriaus antroji laida iš jaunesniojo kurso perėjo į vyresnįjį. Prasidėjus 1926–1927 mokslo metams, elek-

trotechnikos skyriaus klausytojai, perėję sujungtų kursų viršininko žinion, pradėjo antruosius mokslo metus jau kaip Technikos skyriaus antroji laida. Užsiėmimai prasidėjo 1926 m. lapkričio 8 d. Sujungtų kursų Mokslo taryba iš naujo peržiūrėjo numatytą mokymo planą. Kursų Technikos skyriaus tikslas, kuriuo vadovautasi sudarant mokymo planą, – paruošti karininkus ryšių tarnybos specialistus ir automobilininkus. Jie turėjo užimti kariuomenės ryšių daliniuose ir iš dalies motorizuotuose daliniuose atsakingas pareigas. Skyriaus mokymas ypač buvo susijęs su įvairių specialiųjų dalykų (telegrafas, telefonas, radijas, elektrotechnika, mechanika ir vidaus degimo varikliai) išmanymu. Čia dar labiau negu Artilerijos ir Inžinerijos skyriuose buvo reikalingas geras bendrasis išsilavinimas, todėl dar sunkiau buvo parinkti tinkamus klausytojus.

Baigiantys technikos antrąją (elektrotechnikos) laidą karininkai, išėję teorinį kursą, atlikę praktinius darbus laboratorijose ir susipažinę su Lietuvos techninėmis įmonėmis, pareiškė pageidavimą surengti mokomojo pobūdžio pažintinę ekskursiją į Vokietiją. Šiam sumanymui vyriausybė pritarė ir leido klausytojams vykti dviem savaitėms į Berlyną. Ekskursijoje (1927 m. rugsėjo 12–25 d.) dalyvavo 4 lektoriai, 16 klausytojų ir 1 techninės dalies karininkas. Tai buvo pirmoji tokio pobūdžio ekskursija, kuri klausytojams suteikė daug naudos jau vien tik tuo, kad praplėtė bendrą ir techninį akiratį. Ekskursantai turėjo progos praktiškai susipažinti su didžiosiomis Berlyno dirbtuvėmis (įmonėmis) ir galingomis elektros ir radijo stotimis – moderniausiais elektrotechnikos ir radiotechnikos įrenginiais, su pažangia dirbtuvių ir jų darbo organizacija (*Kardas*, 1927, Nr. 30 (90), p. 431).

Tačiau, išskyrus kai kuriuos klausytojus, mokymas vyko sėkmingai ir buvo laiku užbaigtas, bet pratęsus baigiamųjų rašto darbų projektų pateikimo terminus, antrosios Technikos skyriaus laidos išleidimas atidėtas – ji išleista tik 1928 m. sausio 27 d. (baigė 16 karininkų) (LCVA, f. 384, ap. 1, b. 79, l. 223). Kursai truko dvejus metus ir tris mėnesius. Šios laidos klausytojai įvykdė keliamus reikalavimus ir uždavinius – kariuomenę papildė jauni technikai, įgiję nemažai įvairių specialiųjų žinių bei praktikos. Išleidus antrąją laidą, tuoj pat buvo renkama trečioji laida, kurios užsiėmimai prasidėjo 1928 m. vasario 2 d. Jai taikomas toks pat mokymo planas, kaip ir antrajai laidai. Trečioji laida (12 karininkų) kursą baigė 1930 m. liepos 15 d., ketvirtoji – 1932 m. gruodžio 30 d. Šią laidą baigė 18 karininkų (LCVA, f. 384, ap. 1, b. 95, l. 48, b. 103, l. 159, b. 108, l. 63–64). *Iš viso Technikos skyrių baigė 46 karininkas.*

Kaip minėta, 1919 m. kovo 12 d. Kaune buvo įsteigta Karo aviacijos mokykla, kuri gruodžio 16 d. išleidusi pirmąją auklėtinių laidą buvo išformuota. Uždarius minėtąją Aviacijos mokyklą, aviatorių rengimas Lietuvoje nenutrūko. 1920 m. rugsėjo 1 d. buvo suformuota Mokomoji eskadrilė, kurios vadu buvo paskirtas mjr. A. Senatorskis. 1921 m. kovo pradžioje prie *Mokomosios eskadrilės suorganizuoti specialūs kursai lakūnams ir žvalgams*. Šiuos kursus privalėjo baigti visi, pageidavę būti lakūnais ar žvalgais.

Kursuose dalyvavo karininkai, baigę Karo aviacijos mokyklą ir atsiųsti iš

kitų kariuomenės dalinių. Kursų tikslas – paruošti aviacijos personalo papildymą iš šių ir kitų dalinių atsiųstų karininkų, papildyti ir patobulinti aviacijos karininkų žinias. Gruodžio pabaigoje į aviaciją atvyko tik ką Karo mokyklą baigę karininkai, kurie sudarė Aviacijos kursų antrąją laidą.

Mokymo programa buvo panaši į buvusią Karo aviacijos mokykloje. Tai – aviacijos taktika, istorija, varikliai, ginklai, aeronavigacija, radioelektrografija, technologija ir panašūs dalykai, kuriuos dėstė gen. J. Kraucevičius, ltn. A. Gustaitis, mjr. A. Senatorskis, inž. Bliumentalis ir kiti. Iš viso kursuose teoriniams dalykams buvo skirta apie 330 val. Kas dieną vykdavo ir praktinės pratybos: radijo telegrafo, variklių remonto pamokos ir pan.

Kursai prie Mokomosios eskadrilės veikė iki 1926 m. 1921 m. juos baigė 12, 1922 m. – 11, 1923 m. – 19, 1924 m. – 24, 1925 m. – 16, 1926 m. – 23 lakūnai ir oro žvalgai. Nuo 1926 m. teorinius dalykus klausytojai išklausedavo Vytauto Didžiojo aukštųjų karininkų kursų Aviacijos skyriuje (Liekis, 2008).

Aviacijos skyriaus tikslas – paruošti aviacijos karininkus lakūnus ir oro žvalgus vykdyti įvairius bandymus aviacijos srityje ir viską, kas reikalinga ir naudinga, taikyti Lietuvos aviacijai.

Aviacijos skyriuje, kaip ir Technikos skyriuje, t. y. 1926 m. lapkričio 8 d., pradėjo mokytis pirmoji Aviacijos skyriaus laida, kurios tikslas – paruošti karininkus, tinkančius aviacijos tarnybai. Klausytojai, baigę numatytą mokymo programą, atlikdavo tam tikrą skaičių įvairaus pobūdžio skrydžių ir oro užduočių, o tik po to jiems būdavo suteikiamas karo lakūno arba žvalgo vardas. Pirmosios laidos mokymo planas ir užsiėmimai buvo taip sutvarkyti, kad tam tikra teorinių paskaitų dalis vyko kartu su Technikos skyriumi, nes jiems buvo reikalingi kai kurie specialieji dalykai; be to, specialiuosius aviacijos dalykus daugiausia dėstė aviacijos karininkai, tai šio skyriaus klausytojams tuos dalykus teko klausyti senoje Aviacijos kursų auditorijoje (kad neatitrauktų aviacijos karininkų lektorių nuo tiesioginių pareigų), dalis paskaitų ir praktinių pratybų vyko auditorijose ir laboratorijose Šančiuose (buvusiuose Karo technikos kursų rūmuose), o būtent bendrieji karo dalykai – Aukštojoje Panemunėje. Susisiekimo atžvilgiu tai sudarydavo šiokių tokių nepatogumų, nes daugelis klausytojų gyveno Fredoje, bet greitai šis klausimas buvo sėkmingai išspręstas. Pirmosios laidos mokymo planas, palyginti su iki kursų sujungimo buvusiu, mažai kuo pasikeitė, išskyrus tai, kad buvo praplėsti kariniai dalykai. Išklausius numatytą teorijos kursą, lauke buvo atliktos taktikos ir geografijos praktinės pratybos, o po to 1–1,5 mėnesio – pratybos aviacijos dirbtuvėse. Užsiėmimai pasibaigė 1927 m. liepos mėn. pradžioje, o pirmosios laidos išleidimas įvyko liepos 14 d. (baigė 15 karininkų) (LCVA, f. 384, ap. 1, b. 79, l. 116).

Antroji laida surinkta tik 1928 m. vasario 1 d., t. y. kartu su antrąja Technikos skyriaus laida. Šiai laidai, kaip ir kituose specialiųjų skyrių kursuose, nustatomas dvejų metų mokslas.

Kadangi čia, kaip ir kituose specialiųjų skyriuose (o gal net ir daugiau), klausytojai bendrojo išsilavinimo atžvilgiu buvo nevienodai pasiruošę, todėl iškilo

būtinybė didinti bendrųjų dalykų valandų skaičių, nes kitaip sėkmingas specialiųjų dalykų dėstymas būtų labai sudėtingas. Remiantis buvusių laidų studijų praktika (ir šiuo atžvilgiu neišvengta kai kurių trūkumų), taip pat padidintas ir specialiųjų dalykų valandų skaičius. Šią laidą 1930 m. vasario 15 d. baigė 9 karininkai (LCVA, f. 384, ap. 1, b. 95, l. 17).

1930 m. kovo 6 d. Vytauto Didžiojo karininkų kursų Mokslo taryba svarstė Aviacijos skyriaus trečiosios laidos mokymo planą. Nutarta, kad mokymas turi trukti dvejus metus, jei po pirmojo parengiamojo laikotarpio neatsiras svarbių priežasčių jį pakeisti. Nutarta visą mokymo laiką skirstyti į tris laikotarpius: pirmas laikotarpis nuo 1930 m. kovo 7 d. iki spalio 15 d. – parengiamasis, kurio tikslas galutinai nustatyti karininko tinkamumą tarnauti aviacijoje; antras laikotarpis nuo 1930 m. spalio 15 d. iki gegužės 15 d. – karininkai studijuoja teorinį kursą; trečias laikotarpis nuo 1931 m. gegužės 15 d. iki 1932 m. balandžio 15 d. Šiam laikotarpiui baigiantis patikrinamos jų praktinės ir teorinės žinios (LCVA, f. 1451, ap. 1, b. 31, l. 140–141). Vytauto Didžiojo karininkų kursų Aviacijos skyrius nuo 1931 m. lapkričio 2 d. pavaldus aviacijos viršininkui. 1932 m. gegužės 14 d. išleidžiama trečioji (baigė 19 karininkų) šio skyriaus laida (LCVA, f. 384, ap. 1, b. 103, l. 60–61).

1932 m. pavasarį savo veiklą pradėjo atkurta dvimetė Karo aviacijos mokykla, kurioje įsteigtos karininkų ir puskarininkų klasės. Pirmoji rengė atvykusius iš kariuomenės dalinių karininkus ir Karo mokyklos Aviacijos skyriaus kariūnus lakūnais ir žvalgais. Antroji rengė puskarininkius lakūnais, oro šauliais ir mechanikais. Į pastarąją klasę buvo priimami jaunuoliai nuo 18–24 m. amžiaus, baigę ne mažiau kaip 4 gimnazijos klases.

Kūno lavinimo skyriaus tikslas – ruošti fizinio lavinimo instruktorius ir trenerius kariuomenės daliniams, rengti taisykles, vadovėlius, organizuoti sporto dienas ir t. t. Siekti, kad visuose kariuomenės daliniuose kariai būtų tinkamai fiziškai parengti.

Kūno lavinimo dalyje, kaip jau rašyta, iki kursų sujungimo buvo išleistos trys instruktorių laidos, o po sujungimo iki 1931 m. – dar dvi laidos. Pirmosios jungtinių kursų laidos užsiėmimai prasidėjo 1927 m. balandžio 25 d., o baigėsi rugsėjo 30 d. Aukštųjų karininkų kursų viršininkas plk. B. Štencelis 1929 m. vasario 28 d. raporte krašto apsaugos ministrui prof. A. Voldemarui prašo leisti 1929 m. (vasarą) kursuose veikti kūno lavinimo skyriui. Plk. B. Štencelio ir Karo mokslo valdybos žiniomis, fizinio lavinimo instruktorių skaičius daliniuose buvo labai mažas (pulke yra 1 vietoj 3 instruktorių).

Plk. B. Štencelis pažymi, kad norint papildyti trūkstamais instruktoriais kariuomenės dalinius, būtina organizuoti naują fizinio lavinimo skyriaus laidą, nes reikia suvienodinti instruktorių parengimą. Todėl reikia steigti trumpalaikius vieno mėnesio kursus, į kuriuos įtraukti 1924 ir 1925 m. dvi pirmąsias skyriaus lidas baigusius instruktorius. Esmė ta, kad tuo metu kursai neturėjo tinkamai pasiruošusių šiam darbui lektorių, todėl mokymas nebuvo visavertis ir ne visai tiko naujiems taikomiems metodams. Tik 1926 ir 1927 m. laidoms (III ir IV laidos) jau buvo pa-

teikta išsami ir patobulinta kariuomenės fizinio lavinimo programa, o darbas paves-
tas gyd. kpt. A. Jurgelioniui, grįžusiam iš Prancūzijos, kur ketverius metus mokėsi.
Taigi baigę pirmąsias dvi laidas instruktoriai labai skyrėsi nuo vėliau išleistų laidų.

Naujasis Aukštųjų karininkų kursų viršininkas plk. S. Dirmantas rapor-
te Vyriausiojo štabo viršininkui gen. ltn. P. Kubiliūnui rašo, kad jau antri metai
kariuomenės daliniai neturi naujų fizinio lavinimo instruktorių. Kadangi kariuome-
nės įsakymais nėra numatyta fiziniam lavinimui etatinių vietų, tai karininkai, baigę
fizinio lavinimo kursus ir grįžę į dalinius, turi eiti rikiuotės karininkų pareigas ir dar
vadovauti fiziniam lavinimui. Esant tokioms sąlygoms karininkas negali tobulintis
ir treniruotis.

Pastebėtina, kad iki tol fizinis lavinimas daliniuose buvo pradinėje stadijoje,
o kareiviai buvo prastai parengti vykdyti rikiuotės uždavinius. Paskutiniame kari-
ninkų fizinio lavinimo instruktorių suvažiavime buvo net nurodoma, kad kai kurie
dalinių vadai visai neįvertina fizinio lavinimo darbo (LCVA, f. 1451, ap. 1, b. 31,
l. 99).

Atsižvelgęs į plk. S. Dirmanto argumentus, Vyriausiojo štabo viršininkas
gen. ltn. P. Kubiliūnas sutiko 1929 m. leisti sušaukti Vytauto Didžiojo karininkų
kursų fizinio lavinimo skyriaus penktąją laidą, kurios mokymas turėjo prasidėti nuo
gegužės 10 d. ir tęstis 6 mėnesius. Kandidatų amžius iki 30 m., jų sveikata turi
būti patikrinta daliniuose ir rezultatai atsiųsti į kursus. Numatyta į fizinio lavinimo
skyrių atsiųsti 24 karininkus kandidatus (LCVA, f. 1451, ap. 1, b. 75, l. 179). Per
tą laiką Kūno lavinimo dalies vedėjas gydytojas kpt. A. Jurgelionis ir jo padėjėjas
kpt. M. Paura kariuomenei parengė *Kūno lavinimo statutą*, kuris padėjo kariuo-
menės daliniuose tinkamai sutvarkyti fizinio lavinimo instruktorių rengimą. Kaip
minėta, iš viso fizinio lavinimo skyrių baigė apie 100 karininkų. Nuolat vyko pakar-
totiniai trumpalaikiai (vieno mėnesio) kursai.

1928–1929 mokslo metais Aukštuosiuose karininkų kursuose buvo 62 lektori-
riai ir vadovai, vėliau padidinta iki 63 etatinių vietų: Bendrajame – 25, Artilerijos –
10, Inžinerijos – 9, Technikos – 9, Aviacijos skyriuje – 10 (LCVA, f. 1451, ap. 1,
b. 31, l. 336–337).

1928 m. lapkričio 13 d. Vyriausiojo štabo viršininkas plk. P. Plechavičius
slaptame rašte Aukštųjų karininkų kursų viršininkui plk. V. Skorupskiui informa-
vo, kad ministras pirmininkas ir laikinai einantis krašto apsaugos ministro pareigas
prof. A. Voldemaras, susipažinęs su pristatytu tvirtinti kursų lektorių sąrašu, rašė:

*„Susipažinęs su dėstytojų sąrašu kursuose, pastebėjau, kad jų skaičius (dau-
giau kaip 60) be galo didelis, kai kuriuos dalykus tuo pačiu pavadinimu dėsto net
9 dėstytojai.*

*Tinkamas Aukštųjų karininkų kursų sutvarkymas yra labai svarbus ir didelis
dalykas mūsų kariškių išsilavinimui. Todėl pirmutinis rūpestis, kad kursams progra-
ma būtų tinkamai parengta, tiksliai suderinant ją su Karo mokyklos paruošimu ir
atsižvelgiant iš kitos pusės į tai, kad baigus kursus be problemų galima būtų užsie-
nyje pasitobulinti atitinkamose mokyklose<...>“* (LCVA, f. 1451, ap. 1, b. 31, l. 305).

Aukštųjų karininkų kursų vadovybė ir lektoriai daug dėmesio skyrė užsienio kalbų mokymui, vadovėlių ir mokomųjų knygų rengimui. Pavyzdžiui, 1930 m. kovo 6 d. vykusiame Mokslo tarybos posėdyje buvo pareikšta vieninga nuomonė, kad užsienio kalbų mokymas yra būtinas, kad karininkai susipažintų su jų specialybei reikalinga literatūra.

Kadangi lietuvių kalba parašytų specialybės vadovėlių sunku rasti, kursų viršininkas plk. S. Dirmantas pareiškė pageidavimą, kad kiekvienas lektorius paruoštų atspausdinti mokomąją medžiagą, kuri reikalinga klausytojams konsultacijoms ar egzaminui. Sudarant programas reikia nurodyti rekomenduojamus vadovėlius lietuvių ir užsienio kalba (LCVA, f. 1451, ap. 1, b. 31, l. 140–141).

Kursus sujungus veikė 12 mokymo kabinetų ir laboratorijų, kurioms vadovavo ir jas tobulino: inžinerijos kabinetą – inžinierius atsargos gen. ltn. A. Kurkauskas; telegrafų telefonų kabinetą-laboratoriją – inžinierius plk. A. Bobinskis; elektrotechnikos laboratoriją – inžinierius mjr. A. Banėnas; radijo kabinetą-laboratoriją – inžinierius kpt. A. Jurskis; mechanikos ir vidaus degimo variklių laboratoriją su dirbtuve ir garažu – inžinierius M. Piskorskis; transmisijos laboratoriją – kpt. V. Hinentalis; ginklų kabinetą – plk. B. Štencelis; fiziologijos kabinetą – gyd. kpt. A. Jurgelionis; schemų kabinetą – plk. ltn. J. Betcheris; topografijos įrankių kabinetą – kpt. J. Dainius; artilerijos kabinetą – plk. P. Bytautas; chemijos kabinetą – inžinierius mjr. S. Birutavičius.

Daugelis išvardytų kabinetų ir laboratorijų buvo vienintelės Lietuvoje, kur surinkti eksponatai arba įrengti modernūs technikos įrenginiai sudarė galimybę ne tik teoriškai studijuoti reikalingas įvairių specialybių mokslo šakas, bet ir jas paremti praktika.

Kasmet kursų pedagogų kolektyvą papildydavo lektoriai, baigę įvairias užsienio valstybių karo akademijas, nauji Generalinio štabo karininkai: pulkininkai V. Griganavičius, Z. Gerulaitis, B. Jakutis, K. Škirpa, P. Kubiliūnas, K. Tallat-Kelpša, majoras K. Grinius, kurie daug nuveikė, kad kursai taptų modernia karo mokslo įstaiga.

Vytauto Didžiojo universiteto profesoriai M. Songaila, J. Šimkus, K. Vasiliauskas, Z. Žemaitis, docentai V. Gorodeckis, S. Grinkevičius, I. Končius, J. Šliogeris ir kiti savo darbu ir žiniomis padėjo pakelti kursų techninį mokslo lygį ir išskėlė specialiuosius kursų skyrius į tinkamas aukštumas (*Mūsų žinynas*, 1928, T. 15, Nr. 45, p. 417–423).

Lietuvos kariuomenės karininkai nuolat buvo susirūpinę karinių įstaigų steigimu, karininkijos kvalifikacijos kėlimu. Inžinierius mjr. A. Novickis (1928 m.) tuo klausimu pateikė labai įdomių ir vertingų samprotavimų:

„Lig šiol mūsų karo mokslo įstaigų klausimą negalima skaityti galutinai išspręstu, nes Karo mokykla ir A. Karininkų Kursai neapima visų karininkų kadro specialybių taip, kaip to reikalauja moderniška kariuomenė.

Mūsų Karo mokykla lig šiol ruošė, galima sakyti, tik pėstijos karininkus, nes specialių ginklų rūšių paruošimui beveik nieko nebuvo daroma; todėl jauni karininkai, išėję iš mokyklos ir atsidūrę specialiose dalyse, jautės nejaukiai; spe-

cialybės žinių jie turėjo ieškoti dalyse. Gerai, kad jų pasiryžimas specializuotis nesusiduria pačioj pradžioj su neįveikiamomis kliūtimis; bet būna ir kitokių atsitikimų: be specialių žinių atėjęs karininkas negali jų gauti dalyje ir lieka diletantu. <...> Todėl reikėtų ieškoti būdo, kaip ruošti specialių ginklų rūšių karininkus. Gal pravartu būtų pasinaudoti Prancūzijos pavyzdžiu: Prancūzija jau nuo senų laikų turi įsteigusi visų specialybių kadruį paruošti „Ecole Polytechnique“; ši garsi mokykla ruošia kandidatus artilerijos, inžinerijos, aeronautikos, jūrų, automobilių, tankų ir ryšių specialybėms. Bendras kursas – 2 metai; išėję bendrą kursą jaunikaičiai pakeliami į jaunesnio leitenanto laipsnį ir skirstosi į specialybių mokyklas, kuriose įgyja pritaikomojo mokslo žinių.

Panašiai galima būtų sutvarkyti pas mus karo specialistų paruošimą: reikėtų įsteigti Karo Politechnikumą, kuris turėtų apimti visas karo specialybes. Visas kursas turėtų būti išeinamas per 4 metus: pirmieji du kursai būtų bendri, t. y. juose visi drauge eitų bendro mokslo dalykus: matematiką, fiziką, chemiją, mechaniką ir t. t.; be to jie drauge eitų grynai karo dalykus, kad po dviejų metų studijų galėtų būti pakelti į pirmąjį karininko laipsnį. Vyresnieji du kursai – specializavimosi; detalizuoti specializavimosi mokslus mūsų sąlygose nevertėtų, nes toks detalizavimas trukdytų tarnybos eigai: sunku būtų pereiti iš vienos siauros specialybės į kitą. Lig šiol vyresniųjų kursų rolę atlieka pas mus A. K. Kursų technikos, inžinerijos, artilerijos ir aviacijos skyriai; panašiai galima būtų palikti ir karo politechnikume<...>“ (Kardas, 1928, Nr. 4–5 (100–101), p. 83–84).

1929 m. įsakymu kariuomenei Nr. 6 (6 str.) Aukštieji karininkų kursai yra pavaldūs krašto apsaugos ministrui (visi anksčiau išleisti šiuo klausimu įsakymai nustoja galioti), o 1930 m. įsakymu kariuomenei Nr. 42 (7 str.) ir 1933 m. slaptu įsakymu kariuomenei Nr. 1 (1 str.) Vytauto Didžiojo karininkų kursai yra pavaldūs vyriausiajam štabo viršininkui.

Prie Aukštųjų karininkų kursų veikė įvairūs trumpalaikio ir ilgalaikio pobūdžio kursai: karo valdininkų kursai (1926 m.), atsargos karininkų kursai (1927 m.), ryšių kursai (1928 m., 1933 m.), karo gaisrininkų kursai (1928 m.), specialūs kursai vyresniesiems viršininkams (1928 m.), artilerijos šaudymo kursai (1929 m.), aukštesniųjų kariuomenės viršininkų kursai (1929 m., 1930 m.), topografijos kursai (1930–1931 m.), aukštieji karininkų kursai (1931 m.), laikinieji karininkams brandos atestatui įgyti kursai (1931 m.), administracijos kursų skyrius (1933, 1935, 1938 m.), kulkosvaidininkų kursai (1932 m., 1934 m., 1935 m.), slidininkų kursai (1933 m.), organizuota ir daugelis kitų kursų.

1932 m. balandžio 1 d. Aukštuosiuose karininkų kursuose įsteigus Generalinio štabo skyrių kursai peraugo į Aukštąją karo mokyklą. 1938 m. gruodžio 10 d. Respublikos Prezidentas A. Smetona paskelbė Seimo priimtą (1938 m. gruodžio 1 d.) įstatymą, pagal kurį Vytauto Didžiojo karininkų kursai pavadinami Vytauto Didžiojo aukštąja karo mokykla.

Aukštiesiems karininkų kursams vadovavo jų organizatorius ir pirmasis viršininkas gen. ltn. Maksimas Katchė (1921 m.), vėliau gen. Leonas Radus-Zenkavi-

čius (1922–1928 m.), plk. Vladas Skorupskis (1928–1929 m.), plk. Brunonas Štenčelis (1929 m.), plk. Stasys Dirmantas (1929–1933 m.), gen. lt. Petras Kubiliūnas (1933–1934 m.).

Vytauto Didžiojo karininkų kursai nustojo veikti 1933 m. viduryje (*Kardas*, 1938, Nr. 24, p. 578). Šiuos kursus baigė 704 (Bendrajame skyriuje – 405, Artilerijos – 83, Inžinerijos – 31, Technikos – 46, Aviacijos – 43, Fizinio lavinimo dalyje – 96) karininkai, taip pat jie baigė įvairius trumpalaikio pobūdžio kursus.

Išvados

1. 1918 m. vasario 16 d. atkūrus Lietuvos valstybę ir pradėjus organizuoti jos kariuomenę, imta rūpintis jos mokymu ir kvalifikacijos kėlimu. Lietuvos kariuomenė buvo kuriama nepaprastai sudėtingomis sąlygomis – įveikiant sunkius Pirmojo pasaulinio karo ir kaizerinės okupacijos padarinius ir kovojant su gausiais vidaus ir išorės priešais.

2. Tačiau ir tais sunkiais laikais kariuomenės mokymas nebuvo visiškai apleistas ir, kiek leido to meto sąlygos, kariuomenės mokymu ir jos tobulinimu buvo rūpintasi. Tada kursai buvo rengiami esant reikalui, paskubomis, jie dažniausiai buvo trumpalaikiai. To meto karo aplinkybės reikalavo tuoj pat sukomplektuoti karininkus, reikalingus specialioms technikos ir inžinerijos daliniams. Šitaip prasi-dėjo Lietuvos kariuomenės karininkų mokymas ir jų kvalifikacijos kėlimas. Ir tik nugalėjus visus priešus, jau taikos sąlygomis, pradėta kreipti dėmesį į nuoseklų, planingą, metodišką ir išsamų karių mokymą ir rengimą kautynėms.

3. Pirmiausia reikėjo nustatyti kariuomenės mokymo principus (karo dok-triną), kurie rėmėsi po Pirmojo pasaulinio karo (Vakarų fronto) sudarytomis teo-rijomis. Suprantama, kad tos teorijos buvo nepastovios ir nepritaikytos Lietuvos sąlygoms.

4. Pirmųjų entuziastų dėka sunkumai ir trukdymai mažėjo; kariuomenės skaičius didėjo ir pamažu susidarė palankios sąlygos kariuomenę kurti, o kartu ir mokyti. Karininkų rengimu ir jų tobulinimu susirūpinta pirmaisiais nepriklausomybės metais. Iš pradžių karininkų tobulinimo kursai buvo rengiami atsitiktinai, prireikus – paskubomis, jie dažniausiai buvo trumpalaikiai. Jau taikos sąlygomis pradėta kreipti dėmesį į nuoseklų, planingą ir išsamų karių mokymą ir rengimą kau-tynėms. Kursai organizuojami reguliariai, o visų ginklų rūšių karininkų tobulinimas buvo centralizuotas įsteigus 1921 m. Aukštuosius karininkų kursus, kurių tikslas – suvienodinti ir gerinti karininkų žinias. Aukštieji karininkų kursai 1923 m. liepos 15 d. pavadinami Aukštaisiais karininkų didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto kursais, o 1930 m. vasario 10 d. – Vytauto Didžiojo karininkų kursais.

5. 1922 m. įsakyme kariuomenei Nr. 242 (1 str.) paskelbtas Steigiamojo Sei-mo priimtas Aukštųjų karininkų kursų statutas, kuriuo steigiami du skyriai: Benda-rsis su vienu metų mokymo kursu ir Generalinio štabo skyrius (įsteigtas tik 1931 m.) su 2,5 metų mokymo kursu. Vėliau Aukštuosiuose karininkų kursuose, be šių dviejų

skyrių, buvo įsteigti dar Technikos, Inžinerijos, Aviacijos, Artilerijos skyriai, taip pat Fizinio lavinimo centras, prie Aukštųjų karininkų kursų buvo įkurti aukštesniųjų kariuomenės viršininkų kursai, administracijos kursų skyrius, karo valdininkų kursai, specialūs kursai vyresniesiems viršininkams, organizuota ir daugelis kitų kursų.

6. Šiuos kursus baigė 704 karininkai, taip pat jie baigė įvairius trumpalaikius kursus. Kursai suteikė karininkams konkrečių teorinių ir praktinių žinių, praplėtė jų bendrą ir taktinį akiratį, skatino karininkus mokytis ir lavintis, išmokė karininkus savarankiškai dirbti ir nurodė jiems darbo metodus, kuriuos jie taikė karo tarnyboje, padėjo suvienodinti karininkų karines pažiūras ir sudaryti vieningą karinę doktriną.

7. Paruošus reikiamą kvalifikuotą, turinčių aukštąjį karinį išsilavinimą karininkų skaičių, 1931 m. buvo įkurtas Vytauto Didžiojo karininkų kursų Generalinio štabo skyrius, savo programa atitinkantis aukštosios karo mokyklos reikalavimus. Šios kaip aukštosios karo mokyklos tikslas – rengti Lietuvos kariuomenei kvalifikuotus karininkus, suteikti jiems ne tik specialiųjų, bendrųjų žinių, bet ir išugdyti specifinį karinį mąstymą. 1938 m. gruodžio 10 d. Respublikos Prezidentas Antanas Smetona paskelbė Seimo priimtą (1938 m. gruodžio 1 d.) įstatymą, pagal kurį Vytauto Didžiojo karininkų kursai pavadinami Vytauto Didžiojo aukštąja karo mokykla, kurios tikslas: 1) suteikti karininkams aukštojo karo mokslo žinių; 2) kurti ir tobulinti karo mokslą ir jo rezultatus taikyti krašto apsaugai pagal susidariusias sąlygas ir poreikius.

Literatūra ir šaltiniai

Archyviniai ir skelbti dokumentai

1. „Aukštųjų karininkų kursų statutą“, Įsakymas kariuomenei Nr. 242, Kaunas, 1922 m. lapkričio 4 d., Lietuvos centrinis valstybinis archyvas (toliau – LCVA), f. 384, ap. 1, b. 46, l. 242–243.

2. Aukštųjų karininkų D. L. K. Vytauto kursų 1926/1927 m. m. lektorių ir instruktorių sąrašas (projektas), Kaunas, 1927 m. kovo 15 d., LCVA, f. 1451, ap. 1, b. 33, l. 7.

3. Aukštųjų karininkų D. L. K. Vytauto kursų 1928/1929 mokslo metų lektorių ir vadovų sąrašas, LCVA, f. 1451, ap. 1, b. 31, l. 336–337.

4. Aukštųjų karininkų kursų didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto kursų įstatymas, Seimo stenogramos, 3-iasis Seimas, II sesija, 41-asis posėdis, 1926 m. lapkričio 9 d., p. 13–22. [Žiūrėta 2014-10-30]. Prieiga per internetą: <http://www.epaveldas.lt/vbsp/biRecord.do?biExemplarId=213151&biRecordId=39621>.

5. Aukštųjų karininkų kursų didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto kursų įstatymas, 1926 m. lapkričio 9 d., LCVA, f. 929, ap. 6, b. 94, l. 8–11.

6. Aukštųjų karininkų kursų viršininko plk. S. Dirmanto raportas Vyriausiojo štabo viršininkui gen. ltn. P. Kubiliūnui, Kaunas, 1930 m. balandžio 11, LCVA, f. 1451, ap. 1, b. 31, l. 99.

7. Įsakymas Krašto apsaugos ministerijai Nr. 18, Kaunas, 1919 m. sausio 21 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 3, l. 18.
8. Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 219, Kaunas, 1920 m. sausio 15 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 23, l. 8.
9. Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 272, Kaunas, 1920 m. kovo 16 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 23, l. 74.
10. Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 350, Kaunas, 1920 m. birželio 3 d. [Žiūrėta 2014-10-30]. Prieiga per internetą: <http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biExemplarId=22302&biRecordId=2898>.
11. Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 410, Kaunas, 1920 m. rugpjūčio 22 d. [Žiūrėta 2014-10-30]. Prieiga per internetą: <http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biExemplarId=22379&biRecordId=2898>.
12. Įsakymas kariuomenei Nr. 450, Kaunas, 1920 m. spalio 4 d.. [Žiūrėta 2014-09-04]. Prieiga per internetą: <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C1B0004337676>.
13. Įsakymas kariuomenei Nr. 455, Kaunas, 1920 m. spalio 15 d. [Žiūrėta 2014-04-20]. Prieiga per internetą: <http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biExemplarId=22379&biRecordId=2898>.
14. Įsakymas kariuomenei Nr. 60, Kaunas, 1921 m. kovo 24 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 35, l. 67.
15. Įsakymas kariuomenei Nr. 71, Kaunas, 1921 m. balandžio 6 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 35, l. 78–81.
16. Įsakymas kariuomenei Nr. 109, Kaunas, 1921 m. gegužės 10 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 35, l. 114.
17. Įsakymas kariuomenei Nr. 127, Kaunas, 1921 m. gegužės 30 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 35, l. 134.
18. Įsakymas kariuomenei Nr. 172, Kaunas, 1921 m. liepos 29 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 35, l. 202.
19. Įsakymas kariuomenei Nr. 211, Kaunas, 1921 m. rugsėjo 8 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 35, l. 249.
20. Įsakymas kariuomenei Nr. 25, Kaunas, 1922 m. sausio 30 d. [Žiūrėta 2014-09-04]. Prieiga per internetą: <http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biExemplarId=21751&biRecordId=2898>.
21. Įsakymas kariuomenei Nr. 223, Kaunas, 1922 m. spalio 13 d. [Žiūrėta 2014-09-04]. Prieiga per internetą: <http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biExemplarId=21721&biRecordId=2898>.
22. Įsakymas kariuomenei Nr. 25, Kaunas, 1922 m. sausio 30 d., Prieiga per internetą: <http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord>.
23. Įsakymas kariuomenei Nr. 90, Kaunas, 1923 m. gegužės 15 d. LCVA, f. 384, ap. 1, b. 52, l. 134.
24. Įsakymas kariuomenei Nr. 113, Kaunas, 1923 m. birželio 15 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 52, l. 162.

25. Įsakymas kariuomenei Nr. 136, Kaunas, 1923 m. liepos 17 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 52, l. 186.
26. Įsakymas kariuomenei Nr. 193, Kaunas, 1923 m. spalio 23 d., Prieiga per internetą: <http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord>.
27. Įsakymas kariuomenei Nr. 205, Kaunas, 1923 m. lapkričio 13 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 52, l. 260.
28. Įsakymas krašto apsaugos ministerio Nr. 115 str. 2, 5, Kaunas, 1924 m. lapričio 17 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 62, l. 262.
29. Įsakymas kariuomenei Nr. 41, Kaunas, 1927 m. kovo 16 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 79, l. 59.
30. Įsakymas kariuomenei Nr. 86, Kaunas, 1927 m. liepos 19 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 79, l. 116.
31. Įsakymas kariuomenei Nr. 9, Kaunas, 1928 m. sausio 28 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 79, l. 223.
32. Įsakymas kariuomenei Nr. 87, Kaunas, 1928 m. lapkričio 29 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 79, l. 354.
33. Įsakymas kariuomenei Nr. 6, Kaunas, 1929 m. sausio 24 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 91, l. 9.
34. Įsakymas kariuomenei Nr. 9, Kaunas, 1929 m. vasario 10 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 91, l. 16.
35. Įsakymas kariuomenei Nr. 46, Kaunas, 1929 m. birželio 15 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 91, l. 96.
36. Įsakymas kariuomenei Nr. 86, Kaunas, 1929 m. gruodžio 31 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 103, l. 159.
37. Įsakymas kariuomenei Nr. 10, Kaunas, 1930 – Vytauto Didžiojo – metų vasario 15 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 95, l. 17.
38. Įsakymas kariuomenei Nr. 35, Kaunas, 1930 – Vytauto Didžiojo – metų liepos 15 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 95, l. 48.
39. Įsakymas kariuomenei Nr. 42, Kaunas, 1930 – Vytauto Didžiojo – metų rugpjūčio 18 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 95, l. 57.
40. Įsakymas kariuomenei Nr. 46, Kaunas, 1930 – Vytauto Didžiojo – metų rugsėjo 4 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 95, l. 65.
41. Įsakymas kariuomenei Nr. 64, Kaunas, 1931 m. lapkričio 18 d., Prieiga per internetą: <http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biExemplarId=20563&biRecordId=2898>, 2014-05-06.
42. Įsakymas kariuomenei. Nr. 20, Kaunas, 1932 m. kovo 10 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 103, l. 39.
43. Įsakymas kariuomenei Nr. 58, Kaunas, 1932 m. rugsėjo 7 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 103, l. 114
44. Įsakymas kariuomenei Nr. 51, Kaunas, 1933 m. liepos 15 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 108, l. 63–64.
45. Įsakymas kariuomenei Nr. 68, Kaunas, 1933 m. rugsėjo 15 d., LCVA,

f. 384, ap. 1, b. 108, l. 84.

46. Įsakymas kariuomenei Nr. 42, Kaunas, 1934 m. birželio 5 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 108, l. 84.

47. Krašto apsaugos ministerijai. Įsakymas Nr. 20, Kaunas, 1919 m. sausio 25 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 3, l. 20.

48. Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 91, Kaunas, 1924 m. rugsėjo 4 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 62, l. 189.

49. Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 118, Kaunas, 1924 m. gruodžio 13 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 62, l. 272.

50. Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 55, Kaunas, 1925 m. liepos 23 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 69, l. 177.

51. Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 58, Kaunas, 1925 m. liepos 31 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 69, l. 182.

52. Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 77, Kaunas, 1925 m. rugpjūčio 19 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 73, l. 109.

53. Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 54, Kaunas, 1926 m. birželio 7 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 73, l. 86.

54. Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 74, Kaunas, 1926 m. rugpjūčio 12 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 73, l. 106.

55. Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 29, Kaunas, 1927 m. sausio 27 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 73, l. 56.

56. Laikinai einančio Aukštųjų karininkų kursų viršininko pareigas gen. št. plk. V. Skorupskio „Aukštųjų karininkų D. L. K. Vytauto kursų etatų paaiškinamasis raštas“, 1927 m., LCVA, f. 1451, ap. 1, b. 96, l. 28.

57. Laikinai einančio Vytauto Didžiojo Karininkų kursų Mokymo dalies viršininko pareigas raportas. Kaunas. A. Panemune, 1930 m. balandžio 17 d., LCVA, f. 1451, ap. 1, b. 75, l. 179.

58. Pranešimas apie 3 mėn. karininkų kursų užsiėmimus, 1920 m. kovas, LCVA, f. 519, ap. 1, b. l. 81–83.

59. Respublikos Prezidento A. Stulginskio įsakymas Nr. 74, Kaunas, 1923 m. liepos 15 d., LCVA, f. 1451, ap. 1, b. 7, l. 26.

60. Vytauto Didžiojo karininkų kursų Mokslo tarybos posėdžio, įvykusio 1930 m. kovo 6 d., protokolas, LCVA, f. 1451, ap. 1, b. 31, l. 140–141.

61. „Vytauto Didžiojo Aukštosios Karo Mokyklos įstatymas“, Vyriausybės žinios, 1938 m. gruodžio 10 d., Nr. 627, eil. Nr. 4503, p. 557–558.

62. 1923 m. lapkričio 15 d. Aukštųjų karininkų kursų viršininkas gen. L. Radus-Zenkavičius patvirtino kursų vidaus tvarkos instrukciją, LCVA, f. 1451, ap. 1, b. 7, l. 27–29.

63. 1928 m. lapkričio 13 d. Vyriausiojo štabo viršininko P. Plechavičiaus slapta raštas Aukštųjų karininkų kursų viršininkui, Kaunas, Krašto apsaugos ministerija, 1928 m. lapkričio 13 d., LCVA, f. 1451, ap. 1, b. 31, l. 305.

Knygos ir straipsniai

1. Gaigalaitė, A., „Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1940 metais“, *Mokslas ir gyvenimas*, 2002, Nr. 9 (537), Prieiga per internetą: <http://ausis.gf.vu.lt/mg/>, [Žiūrėta 2012-08-24].
2. Ir-čius, P., „Technikos karininkų II-ji laida“, *Kardas*, 1928, Nr. 3 (99), p. 42.
3. Jodauga, J., „Kariuomenės mokymas“, *Lietuva 1918–1938*. Leidinys skirtas 20 metų Lietuvos nepriklausomybės sukakčiai paminėti, Kaunas: Kooperacijos bendrovė „Spaudos fondas“, 1938, p. 78.
4. Lanskoronskis, J., „Aukštieji karininkų D. L. K. Vytauto kursai ir jų reikšmė mūsų kariuomenei“, *Kardas*, 1926, Nr. 27 (51), p. 419.
5. Lesčius, V., *Lietuvos kariuomenė 1918–1920*, Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos Leidybos centras, 1998, p. 169, 170.
6. Liekis, A., *Sparnuotoji Lietuva*, Vilnius: Vilniaus Gedimino technikos universiteto Mokslotyros centras, 2008, p. 38.
7. „Mūsų kariuomenės gyvenimas. Technikos karininkų ekskursija į užsienius“, *Kardas*, 1927, Nr. 26–27 (86-87), p. 389.
8. Novickis, A., „Karo mokslo įstaigų klausimu“, *Kardas*, 1928, Nr. 4–5 (100–101), p. 83–84.
9. Pilka, P., „Vytauto Didžiojo aukštosios karo mokyklos sulaukus“, *Kardas*, 1938, Nr. 24, p. 578.
10. Puzinavičius, B., „Karininkas – pedagogas ir vadas (Pagal 1924–1940 m. Lietuvos karių spaudos publikacijas)“, *Karo archyvas*, 2006, t. 21, p. 73.
11. Ruseckas, P., „Pirmasai baigusių Aukštuosius Karininkų Kursus suvažiavimas“, *Mūsų žinynas*, 1923, t. 5, Nr. 13, p. 132-135.
12. Statkus, V., *Lietuvos ginkluotosios pajėgos 1918–1940 m.*, Chicago, Illinois: Vydūno jaunimo fondas, 1986, p. 689–690.
13. Štencelis, B., „Aukštieji karininkų D.L.K. Vytauto kursai“, *Mūsų žinynas*, 1928, T. 15, Nr. 45, p. 389–426.
14. Šulcas., „Technikų karininkų ekskursija Berlynan“, *Kardas*, 1927, Nr. 30 (90), p. 431.
15. „Tik tautiškai vieningas auklėjimas tegali sudaryti vieningą pajėgą. J. E. Valstybės Prezidento A. Smetonos kalba, pasakyta per iškilmingąjį Karininkų Ramovės posėdį šių metų lapkričio 23 d.“, *Kardas*, 1935, Nr. 23 (228), p. 512–513.

VYTAUTAS THE GREAT OFFICER COURSE 1921–1933

Assoc. Prof. Dr. Feliksas Žigaras

Summary

The level of training of the Lithuanian Armed Forces' officers differed remarkably. Some of them attended Russian military schools in peacetime, while others took shortened courses at different schools in wartime. Also, there were volunteers from other countries. Apparently, it was necessary to equalize officers' military skills and knowledge.

On 21 January 1919, the regiments' commanders and Kaunas Commandant were ordered to organize theoretical training for officers. On 15 January 1920, temporary course for pioneer and military drilling were launched in Kaunas. The first class of officers completed the course in May 1920. On June 15 of the same year, the military school started running a two-month course.

Supreme Officer Course. To standardize officer training and education, one-year Supreme Officer Course was launched on 13 April 1921 (discontinued in the period from 1930 to 1932). By the presidential decree of 15 July 1923, the course was renamed to the Grand Duke of Lithuania Vytautas Supreme Officer Course. To mark the 500th death anniversary of the Grand Duke Vytautas in 1930, the course changed its name to Vytautas the Great Officer Course. The course directors were as follows: Lieutenant General Maksimas Katche (1921), General Lenonas Radas-Zenkavičius (1922-1928), Colonel Vladas Skorupskis (1928-1929), Colonel Brunonas Štencelis (1929) and Colonel Stasys Dirmantas (1929-1933).

A total of 704 officers, including 405 general training officers, 83 artillerists, 31 engineers, 46 technicians, 43 aviators and 96 physical training officers completed Vytautas the Great Supreme Officer Course. Additionally, they attended different specialized, long- and short-term and temporal courses for general and tactical theoretical and practical knowledge. The courses encouraged officers to learn individually, taught self-study methods to be later applied in military service, shaped military attitude and developed unified military doctrine.

Nevertheless, general level of military training was quite low. The Lithuanian Armed Forces needed help of foreign military establishments. Despite considerable advantages, the studies abroad had their disadvantages.

As the purpose and training programme of the Supreme Officer Course did not meet the requirements for higher military education, it was decided to establish a higher military training institution. Consequently, in 1931, the General Staff Department under Vytautas the Great Supreme Officer Course was established with the training programmes equivalent to those of foreign general staff academies.

On 10 December 1938, President of the Republic of Lithuania Antanas Smetona announced the law of the Seimas of the Republic of Lithuania on changing Vytautas the Great Supreme Officer Course to Vytautas the Great Military School with the following aims: to provide higher military education, develop and improve military science and apply the results according to the state policy.

AUTORIAUS LYDRAŠTIS

Autoriaus vardas, pavardė: Feliksas Žigaras

Mokslo laipsnis ir vardas: docentas, daktaras

Darbo vieta ir pareigos

Autoriaus mokslinių interesų sritys: Lietuvos tarptautinis bendradarbiavimas; Lietuvos, Latvijos ir Estijos santykiai; pilietinio ugdymo raida, patirtis, Lietuvos kariuomenės problemos, jų sprendimo būdai; Lietuvos kariuomenės karininkų rengimas (1919–1940 m.); Lietuvos kariuomenės karininkų rengimas (1990–2017 m.)

Telefonas ir el. pašto adresas: +370 612 84 775;

feliksas.zigaras@yahoo.com

AUTHOR'S COVER LETTER

Author's name and surname: Feliksas Žigaras

Academic degree and name: Associate Professor, Doctor

Author's research interests: international cooperation of Lithuania, relationship among Lithuania, Latvia and Estonia, development of civic education, experience and problems of the Lithuanian Armed Forces and their solutions, Lithuanian officer training in the period of 1919–1940, Lithuanian officer training system and its development in the period of 1990–2017

Telephone and e-mail address: +370 612 84 775;

feliksas.zigaras@yahoo.com